

~~18~~
77

TWEEDE DEEL

DE KARTUIZERS TE SCHEUT

EN HUN RESTAURATIE BINNEN BRUSSEL

(XV - XVII eeuw)

De kartuizers vestigden zich in 1456 te Scheut (Anderlecht) ^{nabij} op de plaats ~~was~~ een nieuw opgekomen bedevaartsoord ter ere van Onze Lieve Vrouw van Gratie. Het initiatief ging uit van de stad Brussel, ^{zij gaf} ~~die mede met~~ de eerste fundatiegoederen ^{en legde deze} ~~ook~~ beperkende voorwaarden oplegde aan het nieuwe convent. Het kapittel van de Sint-Pieterskerk te Anderlecht wilde eveneens haar rechten ~~erwij~~ vrijwaren ten overstaan van de Kartuizers.

De grote bekommernis van ^{de monniken} ~~het klooster~~ was de materiele huisvesting. Ondergebracht in voorlopige gebouwen zouden zij de ruim 125 jaren van hun verblijf ^{aldaar} besteden aan de materiele uitbouw van het convent. ~~Daarnaast~~ ^{zij} trachtten een evenwicht te bewaren tussen het groeiende aantal ^{kloosterlingen} ~~monniken~~ en de inkomsten, die geïnd werden op de domeinen en renten, ^{waren die} ~~die~~ doorheen de jaren vermeerderd ~~en~~ en beter georganiseerd ~~werd~~. De bouw zelf, evenals het kunstig meubilair was afhankelijk van giften, die ~~hun~~ nimmer ~~not~~braken.

Ondertussen beleefde een monniksgemeenschap haar regel, die de atmosfeer in het convent bepaalde. ~~Nochtans~~ ^{is} ~~er~~ een verschil waar te nemen bij de kartuizers uit de XVe eeuw en deze van de latere ~~per~~riode, en tevens een continuïteit. De laatmiddeleeuwse kartuizers recruteerden vooral uit het milieu van universitair geschoolden en hogere burgerij.

De opkomst van het humanisme vond hier een vruchtbare voedingsbodems: aan de studie, die zich vroeger beperkte tot het kopiëren van handschriften werden nieuwe horizonten geopend, wat vooral gesteund werd door de vorsten en edelen, die het klooster met hun bezoeken en giften vereerden.

Nochtans werd in het midden van de XVIe eeuw een verval merkbaar, door ~~een~~ tekort aan eigen recruterings. De kloosterbevolking werd aangevuld door vreemde monniken. Hoewel in de jaren voor de beeldenstorm te Scheut (1579-80) een kentering was gekomen, had ~~de~~ toenmalige prior Christiaan Nouts ~~de~~ tijd niet meer deze vernieuwing uit te bouwen. Hem ~~reftte~~ slechts de leiding op zich te nemen van een gemeenschap die door de godsdiensttwisten verspreid werd. ~~am~~ ^{waagde het convent} Sterk gehavend in 1586, na de overgave van Brussel aan Parma, een poging ~~waagde~~ om zich te reorganiseren binnen de stadsmuren. Dank zij de Spaanse gelden kon een nieuw klooster opgebouwd worden. In de XVIIe eeuw zou de intrede van enkele be-
~~gaaffe mannen aan dit convent~~ ^{heden} ^{hun} enige naam bezorgen.

EERSTE HOOFDSTUK : DE STICHTING VAN HET KLOOSTER

- 1 Het genadeoord van O.L.Vrouw te Scheut: Ontstaan en bouw van de kapel.
- 2 De komst der Kartuizers.
 - a. De stad Brussel als kloosterstichtster.
 - b. De voorwaarden der Kartuizers.
 - c. De voorgestelde oplossing.
 - 1. De overdracht van de goederen der Zakkbroeders.
 - 2. De veertien voorwaarden.
 - d. De eerste monniken te Scheut.
 - 1. Het voorlopige klooster.
 - 2. De komst van de monniken.
 - 3. Het leven in het beginnende convent.
 - e. Het accoord met het kapittel van Anderlecht.

Rond 1449 was te Scheut bij Brussel een nieuw genadeoord opgekomen, dat, na enige aarzeling vanwege de bisschop van Kamerijk, niet verboden werd.

De stadsmagistraat stelde belang in deze uiting van vroomheid: zij zorgde voor het beheer van de offergaven ^{en bouwde daarmee} ~~waarmee~~ een kapel ~~werd opgetrokken~~. Om deze plaats te hoeden, zowel als om haar toekomst te verzekeren wilde men de kapel overmaken aan een orde, die de zorg ^{ervan} ~~der kapel~~ op zich wilde nemen.

De voorkeur ging naar de kartuizers, ^{omdat zij} ~~die~~ aan de Amman en de stadsecretaris ~~in~~ van Brussel bekend waren in de persoon van Hendrik van Loen, prior te Herne.

Vóór de stichting tot stand kon komen, moesten heel wat moeilijkheden uit de weg geruimd worden: de stad, die het initiatief nam, de kartuizerorde en het kapittel van Anderlecht stelden allen hun voorwaarden.

aditfrage den John de Thimo
Het akkoord met het H. d. v. Oudekerk
Teltalting heb, dat is: nebow duiting gew ed tin nebedkijl

leom jaw leen netadon
Stuur van de vent...
de ne namda ed na...
de de kore...
toekomat te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...

toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...

toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...

toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...

toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...

toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...

toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...
toekomst te...

EEBDE HOOFDZAK : DE ZICHTING VAN HEE KROOZEN

In 1456 werd de kleine kloostergemeente opgericht; ~~in~~ in 1458 door de paus goedgekeurd en in de orde geïncorporeerd.

1. Het genadeoord van O.L.Vrouw te Scheut.

De heirweg van Brussel naar Dilbeek doorkruist, op enkele kilometers van de stad, hoger gelegen landerijen: de Hoge Kouter, Hooghe Couter. Dit gebied lag op de grens van de parochies Anderlecht en Molenbeek. De processie, die op de Kruisdagen van de Sint-Pieterskerk te Anderlecht door de velden trok, hield ~~daar~~^{er}, nabij ~~een boom~~ de Scheutboom ~~gehouden~~, een halte. Dit was reden waarom deze plaats ten Elterken, ten altare, werd genoemd(1).

In de geschiedenis van Brussel was de Hoge Kouter bekend door de slag die ~~er geleverd was tussen~~ Lodewijk van Male ^{tegen} ~~en~~ het Brabantse leger in dienst van Johanna, ~~de~~ hertogin van Brabant, ^{teerde} op 17 Augustus 1356(2). Graag zullen de latere kroniekschrijvers ~~an~~ het ontstaan van het Mariaoord en de stichting van ~~het~~ kartuizerconvent ^{pl} ~~een religieus samentreffen zoeken, waardoor dit strijd-~~ ^{hiermede aanduiden in verband brengen} veld een oord van vrede werd en de gesneuvelden in de vrome geboden herdacht(3). Maar ~~deze~~^{ia} uitweidingen behoren tot de literai-

1.A.DULLAERT, f.3v (ASHB,IV,88); VOET-Tourneur,f.9r-v. Ook de processie werd onder de naam de Elterken aangeduid. Cfr.KIEKENS, Pierre de Thimo, in Ann.Ac.royale d'Arch.de Belg.,L,86, Voor de ligging, zie ARA,Kaarten en plannen,2014,kaart 8.
2.A.HENNE - A.WAUTERS, Histoire de Bruxelles,I,117.
3.A.DULLAERT,f.27v (ASHB,117); VOET-TOURNEUR ,f.9v-10.

re opsmaak van de XVe eeuwse geschiedschrijving. Het ^{dekt} ~~meest een~~ overi-
^{een}gens eenvoudig gebeuren ~~leken~~, dat leidde tot de ontwikkeling van
 de Mariadevotie aldaar.

Evenals de auteurs in hun verhaal zich schikten naar de mode
 van de tijd, ^{kleedden de getuigen,} ~~zullen ook de betrokken personen waar~~ ^(bij) Adriaan Dullaert
 en prior Voet ^{te rade gingen} ~~hun inspiratie zochten~~, ^{hun gezegden} ~~hun getuigenis~~ inkleden met
 een naïeve wonderzucht.

De feiten beperken zich ~~het~~ tot het volgende.

Tegenover de Scheutboom, aan de Noordkant van de baan, lag
 een strook grond, die weinig of nooit bewerkt werd, omdat het ~~de~~
 grote perceel aan de overzijde van de weg gelegen was(1). Het werd
 een rustplaats voor reizigers evenals voor de schaapherder Pieter
 van Assche uit Moortebeke. Rond 1443 besloot ~~hij~~ deze daar een lin-
 deboom en enkele hagedoornstruiken te planten om er een aangenaam
 zitje te krijgen. In zijn vrome gemoedgesteltenis kocht hij een een-
 voudig Mariabeeldje voor drie penningen en ~~hang~~ ^{aan} de groeiën-
 de linde. Om ~~seker~~ de devotie van de voorbijgangers ~~meer~~ op te wek-
 ken, stelde hij het ~~na enige tijd~~ in een boomtrunk achter traliewerk
 en plaatste ^{het zo} ~~deze~~ tussen de hagedoorn. ^{Zijn devotie was} ~~Hier verbracht hij zijn ged-~~
~~vruuchtige oefeningen tot de Moeder Gods en was daarin een voorbeeld~~
 voor ~~zijn~~ vrienden en ~~de~~ omwoners, die ~~er~~ kaarsen en andere gaven
 offerden. Met deze mensen vatte hij uiteindelijk het plan op, de tronk
 met het beeldje onder een afdak te plaatsen, ⁽²⁾ ~~dat steunde op vier~~
 palen(2)/

1. VOET-TOURNEUR, f. 10.

2. *Id.*, f. 11.

Pieter van Assche bereikte ten volle zijn doel: de Lieve Vrouw werd populair bij de mensen uit de streek en bij de reizigers, die haar ver buiten Brabant bekend maakten.

Omstreeks 1449 nam de godsvrucht zo'n omvang aan, dat men niet aarzelde aan de O.L.Vrouw van Scheut wonderen toe te schrijven. ~~Met dit maakte geen dan tevens~~ ^{dit maakte} de aandacht gaande ~~maakte~~ van het Boergondische Hof, vooral van Hertogin Isabella van Portugal en van Karel, graaf van Charolais(1).

De doorbraak van de nieuwe devotie had plaats op Pinksteren 1449. De stijgende roep van wonderdadigheid was hieraan niet vreemd. Maar voornamelijk ^{al} de visioenen die Pieter van Assche bij dag en bij nacht beweerde te hebben, maakten indruk op de volksverbeelding. Pieter zag meermaals op de plaats te Scheut een licht, dat overdag nog sterker was dan de zon. Dit verklaarde hij aan Egidius ots, zijn vriend, en aan zijn vrouw als deze hem 's nachts wilde beletten naar het beeld te gaan(2). Toen het bekend geworden was, dat ~~men~~ ^{hij} in de Pinksternacht weer wondere lichten rond het beeld had gezien, was

1. VOET-TOURNEUR, f.13: "na het verhaal van een wonder in 1449 besluit Voet: "Quod audiens Ducissa Brabantie Isabella puellam videre voluit ac deinceps magnam devotionem sed et filium eius Carolus et alii curialistae ad nostram Dominam de gratia habere ceperunt".
2. VOET-TOURNEUR, f.11: "In tantum etiam idem Petrus dicto loco ex devotione officiebatur quod sepe media nocte surrexit de latere uxoris sue dormientis volentis eum retrahere. Cui dixit: Oportet me illuc ire et tunc et etiam in die quandoque dixit se dix vidisse multa luminaria ac tantam lucem quod quodammodo diei claritatem vincere ac superare videretur".

de volkstoeloop de volgende dagen zeer groot. Scheut had zijn plaats veroverd in de vroomheid van Brabant en ommelanden(1).

De Amman van Brussel, Jan van Edingen, kamerheer van hertog Filips, maakte de stadsraad er op attent, dat men de geofferde gelden in veiligheid moest brengen tot ~~men een~~ nadere beslissing ~~getroffen had hoe er over te beschikken~~. Pieter Pauwels werd daarmee belast(2)

.Maar zo eenvoudig werd de nieuwe bedevaartplaats door de kerkelijke overheid niet aanvaard. De bisschop van Kamerijk, Jan van Boergondië, die toen te Brussel resideerde, had zelfs het plan opgevat er beslist een einde aan te maken en het beeld ~~aan~~ de kerk van Anderlecht te schenken; men had hier immers te doen met een spontane devotieuiting op ongewijde grond. De officiaal te Brussel, Jan Roelofs, wist dit te beletten(3).

~~Er zou een~~ onderzoek plaats ^{had} hebben omtrent ~~de~~ waarachtigheid van de vele wondere feiten, die ^{over} het nieuwe genadeoord ^{verteld werden} geschied ~~zouden zijn~~. Hieraan namen deel, als afgevaardigden van de bisschop van Kamerijk, Cornelius Proper, proost van het kapittel der bisschopsstad, Paulus de Ruet, doctor utriusque iuris, vicaris van Jan van Boergondië, kanunnik Jan van Lier van het Anderlechtse kapittel, en Alexander van Beringen, plebaan van sint Goedele. Hieraan werden toegevoegd de prior en de lector van de O.L.Vrouwebroeders in wier kloosterrefter de zittingen gehouden werden, namelijk Jan van der

1. A.DULLAERT, f.5 (ASHB., IV, 90); VOET-TOURNEUR, f.11.

2. VOET-TOURNEUR, f.12. Wij ~~moeten~~ ontmoeten een Petrus Pauwels, zoon van Martien Pauwels als grondeigenaar in 1457 (ARA, Chartarium Scheut, nr.11570).

3. A.DULLAERT, f.v (ASHB., IV, 93!).

Heyden en Jan de Bruyne(1). Vanwege de hertog, Arnold van Pede en Simon de Harbays(2) uit zijn gewone raad. De stad vaardigde, naast een schepen, haar secretaris Adriaan Dullaert af, die later een en ander openbaar zou maken(3). Na een grondige getuigenverhoor kwamen tot het besluit, dat geen van de ^{opgehaalde} ~~verhaalde~~ feiten als wonderen kon gelden(4). Niettemin zullen zowel Dullaert als prior Voet sommige gevallen en gebeurtenissen blijven vastknopen aan droomgezichten en bovennatuurlijke tussenkomst: zo b.v. de naam ~~van~~ O.L.Vrouw van Gratie(5).

Ook de bedevr^{ing}aat werd niet verboden, en de aantrekkingskracht bleef ~~nog steeds~~ groot. ^{Daarom} ~~wordt~~ ^{wordt besloten} overleg ~~gepleegd~~ tussen de Aman en de stadsraad ~~om~~ de gelden te gebruiken voor de bouw van een ruime kapel. Twee burgers van de stad Brussel, Jan Cambier en Egidius van Dielbeke werden aangesteld tot beheerders ~~van de gelden~~. Zij behoorden tot het ambacht der smeden en tot de sint Jansnatie (6). Omstreeks sint Laurentius (10 Aug.) van dat jaar werd er Herman Moeyenson of Anderlecht aan toegevoegd, die in de buurt woonde

-
1. BRUGGE, Archief Carmelietenklooster, Carmelus Bruxellensis Fratrum-que quos pietate conspicuos dignitate inclytos, Doctrina eximios... chronotaxis, vitaeque functorum necrologium: 1448 - 1453 Jan de Merica prior van de Brusselse Carmel. Jan de Bruyne, S.Th.Lic.fungeerde als lector. ARA, Kerk.arch., 11545 vermeldt Jan van der Heyden.
 2. A.DULLAERT, f.8 (ASHB., IV, 93-94).
 3. ID., f.8v (ASHB., IV, 94).
 4. Epitaphium in [CRISTYN], Basilica Brux., II, 46.
 5. A.DULLAERT, f.8v (ASHB., IV, 94-95); VOET-TOURNEUR, f.12v-13 wist hieraan nog enkele toevalligheden toe te voegen.
 6. Jan Cambier uit de sint Jansnatie ontmoeten wij als schepen te Brussel, en in 1455 als raadsheer. Cfr. ARA, Kerk.arch. Chartarium Scheut nr.11570, 9 Aug.1455.

en gemakkelijker toezicht op het werk kon houden(1).

~~Van~~¹ ~~neer~~ ~~genoeg~~ ~~hijsen~~ ² ~~was~~ ~~gemaakt~~ ^{plaats} had op 21 Februari 1450 ~~(de~~
eerste steenlegging plaats door Karel, graaf van Charolais. ~~Deze~~
~~dag~~ werd op een draa¹baar altaar onder een afdak een heilige Mis
gecelebreerd(2).

Het eerste werk van de beheerders was ~~het~~ het verwerven van de
grond waarop ^{men wilde bouwen in vervanging van} ~~de kapel~~ ~~gebouwd zou worden,~~ ~~die~~ het vroegere afdakje
~~overkoepelde.~~ Hierbij waren meerdere eigenaars betrokken. ^{Het beheer} ~~Beleide-~~
^{slaagde hierin geleidelijk} ~~lijk aan zal het beheer hierin slagen,~~ ^{het hinderde} ~~Maar~~ ~~dit~~ ~~schijnt~~ ~~helemaal~~ ~~de~~
bouw niet ~~gehinderd te hebben,~~ ^{volgens de} ~~te~~ ~~lezen~~ ~~wij~~ ~~in~~ ~~de~~ ~~schepenak-~~
te van 22 Juli 1450, Jan Cambier zou ten nutte van de kapel van
O.L.Vrouw van Gratie een perceel aankopen van Gherem Happaert, "dat
bemeert is tonser Vrouwen van gracies...commende...op eenen voet
na des sacramentshuyse inder capellen voorscreven"(2).

~~En~~ ^{verkoopt} Op 5 December 1453 ~~zal~~ het gasthuis Sint Kristoffel op de
Ruisbroek te Brussel zijn domein aldaar ~~verkopen~~ met toestemming van
de voogden en de stad: drie en een halve dagwand, waarop de kapel

1. Herman Moeyenson of Anderlecht, had bezittingen te Anderlecht. Een grondverhandeling van zijnentwege vindt men in het archief van het Anderlechtse kapittel (gedeponeerd in het Erasmusmuseum te Anderlecht), oorkonden 179 en 180, 6 Maart 1442. Hierin wordt Herman vernoemd met zijn broer Claes Moyenson, kinderen van "Jan Moyenson die men hiet Anderlecht".

2. ~~VOET-TOURNEUR, f.14v.~~

3. ARA, Kerk.arch., 11589. Cartularium, f. xxxvi^v - xxxvii: "Sequitur littera de una pecia terre supra quam capella et prima edificia monasterii constructa sunt pro parte".

reeds ten dele gebouwd is en waar ook de heerweg doorheen loopt(1).
Een half jaar later ^{Stonden} ~~allex~~ de kinderen van wijlen Gherem Happaert,
Jan en Gherelm, nog een perceel ^{af} van drie dagwand en 25 roeden ~~Af-~~
~~staary~~ aan de voornoemde beheerder. Ook dit ~~perceel~~ ^{was} ~~is~~ gelegen
"ter stat geheeten ten scote biden elterken...op die welke drie
dachwant ende xxv roeden voorscreven die capelle van onser lie-
ver vrouwen van graciën gheset ende gemaect es...(2)".

De kapel lijkt voltooid in de zomer 1451. Het ging waarschijn-
lijk niet zonder moeilijkheden gepaard. In het najaar van 1450,
toen de muren reeds opgetrokken waren ~~en het dak er nog op moest~~
werd het werk een hele tijd stil gelegd. ~~Of er tekort aan geld was,~~
~~kan niet met zekerheid gezegd worden. Een feit is, dat~~ Sinds Juni
1450 de voorlopige kapel in gebruik werd genomen en (er) enkele ma-
len in de week ~~de~~ werd ^{ge}gecelebreerd op een draagbaar altaar. Dit
~~feit~~ ^dvermeerderde het aantal bedevaarders ~~en dikwijls kwamen de ho-~~
~~velingen de dienst bijwonent~~ ^{waaronder} De offergaven ~~meesten van dan af~~
^{stonden van dan af} ~~in~~
^{onder sterker toezicht} ~~een offerblok werden verzameld, waarvan tot grotere zekerheid de~~
~~bisschop en de beheerders een sleutel bezaten(3).~~ In het begin
van de Vasten 1451 bezocht aartsbisschop Jan Juvenalis van
Reims het bedoord. Hij verleende aan de bedevaarders, die bijdroe-
gen tot de voltooiing en de verfraaiing van de kapel, op bepaalde

1. ARA, Kerk.arch., 11589, f. xxxvii^{r-v}: "...ad opus capelle iam dicta
tria et dimidia iornalia terre parum plus vel minus supra quam
terram dicta capella pro parte ium constructa exstitit, prout ip-
sa bona sita sunt apud mortenbeke desuper locum dictum ten Schote,
per cuius medium vicus dictus de herwech transit."

2. Ibid., f. xxxvii^v - xxxviii.

3. ARA, Kerk.arch., 11590. Liber tertius de privilegiis, f. II-III:
"Datum bruxelle sub sigillo nostro anno Domini m^occcc^o imo mensis
Junii die xxvii^a."

feestdagen een aflaat van veertig dagen(1).

~~zou~~ ~~worden de werkzaamheden~~ ^{door het bouwen} ~~rond 1454~~ beëindigd, ~~Het terrein~~
~~van de nieuwe kapel werd omringd~~ ^{van} door een muur ~~van~~ ongeveer 100 ^h
~~stadie~~ ^{lang}, zoals een kerkhof ^{muur} rond de dorpskerk. Hierin werden de
 laatst verworven gronden betrokken(2).

De meest opgemerkte versiering van de kapel waren wel de ~~100~~
 brandglasramen. Adriaan Dullaert deelt de reeks van schenkers
 mede, wat tevens een inzicht geeft in de vriendenkring van het
 bedevaartsoord. Deze blijkt zeer hoogstaand. De reeks begint met
 Karel, graaf van Charolais, zoon van Filips van Boergondië.
 Daarop volgt de Amman Jan van Edingen, die als hoveling de Dau-
 phin van Frankrijk Lodewijk en hertog Filips wist te interesseren
 (3). Andere weldoeners zijn raadsheer Jan van Potires, heer van
 Archy, een edelman uit het gevolg van hertogin Isabella van Por-
 tugal en Petrus de Villa, een Piemonteese ridder. Naast de adel
 droeg ook de burgerij bij tot de verfraaing. Vooral Monfraad Alaert
 wordt door Dullaert opgemerkt. Deze procurator'generaal van her-
 tog Filips voor Vlaanderen schonk buiten het raam ook nog kleino-

1. ARA, Kerk.arch., 11590, f. III^{r-v}: "...datum bruxelle sub sigillo
 nro anno dmi millesimo quadingentesimo quinquagesimo mensis Arpi-
 lis die decima sexta." Origineel: ARA, Chartarium Scheut, 11569, nr.

2. A. DULLAERT, f. 11: "Quod...factum est et completum cum huiusmodi
 capella de albis et duris excisis lapidibus ibidem cum spisso et
 rotundo muro longitudinis in sua rotunditate fere centum stadiorum
 ...sit constructa." VOET-TOURNEUR, f. 15: "Quibus terris circa capel-
 lam eandem in modum cimiterii murus ad altitudinem vi vel vii pedum
 constructus fuit pro levi structura facienda ad expectandum pro
 magis competenti in futurum facienda."

3. Jan van Edingen, heer van Kestergate en burggraaf van Grimber-
 gen trad in 1420 in dienst van Filips de Goede die hem achtereen-
 volgens tot kamerheer, Amman van Brussel, en hotelmeester bemoede.
 Deze functies vervulde hij ook onder Karel de Stoute. Cfr. J. DORNET
Le livre des cròniques de Brabant, in C.R. Séances de la CRH, 2e
 reeks, VIII, 355, 361.

8

diën en een purper gewaad. ^{Alaert} ~~Alaert was~~ een vriend van Dullaert, met wien hij de Parijse hogeschool had bezocht, ~~en de Brusselse stadssecretaris is misschien wel de promotor geweest van deze schenking.~~ ^{was wellicht} Willem de Pape uit een adellijk geslacht van de stad, Jan Blancaert en ten slotte Jan Cambier zelf, die ~~een~~ hoogstaand en geletterd ^{was} ~~man blijkt te zijn geweest en die beheerder was van de kapel(1).~~

Verschillende dankbare pelgrims gaven er gewicht in was of edel metaal: ^{later,} bij de oprichting van het ~~latere~~ klooster ^{verkoelt men} ~~moeten er~~ ~~wee~~ enkele kostbare ex-voto's ~~verkecht zijn~~(2). De pastoor van Iterbeke schonk de gelden om een schildery te laten maken van O.L. Vrouw, dat ~~moet~~ tussen twee kolommetjes (aan de Zuidmuur) buiten werd vastgehecht. ^{Hij liet een onderschrift maken} ~~Deze priester had er onder laten schrijven:~~ O. L.Vrouw van Gratie te Scheut(3).

~~De~~ ^{De} omgeving op de Hoge Kouter veranderde stilaan. Het ~~werd~~ gebruik ~~had zich gevestigd~~ dat verschillende zieken negen dagen achtereen de kapel bezochten. Dit bracht een aantal gasthoven mee, ^{waarschijnlijk} ~~die weliswaar~~ zeer primitief ~~moeten~~ opgetrokken zijn, ^{vermits zij} ~~werden allemaal gesloopt, op één na,~~ ~~allemaal, uitgezonderd één, afgebroken werden~~ toen de kartuizerij werd gebouwd. (4). En ook dat éne gasthof was nog in hout. Sommi- ^{bezoekers} ~~gen~~ ^{sliepen} in tenten. De meer begoeden hielpen ~~wee~~ de armen voeden.

1. A. DULLAERT, f. 11-13v (ASHB, IV, 98-100).

2. VOET-TOURNEUR, f. 13.

3. IB., f. 12v.

4. ARA, kerk.arch., nr. 11915: Registrum procuratoris, 1466: de werken voor het verplaatsen van het gasthof bij de aanleg van een nieuwe weg.

Deze zorg was nochtans opgedragen aan de toezichters over de offergaven(1). ^{ook} ~~Zet zelf~~ een kluizenares verbleef bij de kapel: zuster Beatrijs uit Hülsterlo, die door de hertogin onderhouden werd. Zij vertrok toen zij hoorde van de komst der kartuizers(2).

2. De komst der Kartuizers.

~~De stichting van een kartuizerij kan enkel geschieden dank zij de medewerking van meerdere instellingen en personen. De kartuizerorde is er natuurlijk zelf in betrokken. Te Scheut nochtans neemt zij geen enkel initiatief. De eerste plaats moet dan ook aan de stichters worden toeg^ekend. Welke is de bedoeling geweest toen de stad Brussel deze monniken de kans bood een convent op te richten in haarnabijheid? Hoewel hier religieuze belangen beoogd werden, kwamen bij de verwijzenlijking materiele factoren in het gedrang. Hierom zal er een statuut moeten uitgewerkt worden, dat zowel de stad als de kloosterorde zelf in hun rechten beschermt. Een laatste instelling komt eveneens tussen: het klooster te Scheut zal af te rekenen hebben met de parochie en het kapittel van Anderlecht onder wier rechtsmacht het ressorteerde. Ook voor deze problemen van kerkelijke organisatie zal een oplossing moeten gevonden worden.~~

A. De stad Brussel als kloosterstichtster.

De tabyke offergaven
~~Reeds~~ bij de eerste volkstoeeloop ~~van het genadeoord~~ te Scheut

1. VOET-TOURNEUR, f.14.

2.

Dere zorg was nochtans opgedragen aan de toezichters over de af-
-zetting van de kapels: als
-er bestreft met Ministerie, die door de herziening onderhouden werd.
E) verzoek toen zij hoorde van de komst der Kartuziers (2).

2. De komst der Kartuziers.

~~De stichting van een kartuizerij kan enkel geschieden door~~

zij de
tuzier
neemt

De oprichting van de kartuizerij te Scheut was geen initiatief
van de orde zelf. De stad Brussel bood de monniken aan zich op
die plaats te vestigen. Een onontwarbare samenhang van religi-
eude en stoffelijke belangen ⁷speelde hierbij zijn rol. Om deze
te waarborgen werkten de stichters een statuut uit dat als
fundatiekeure kan gelden. Later ervoer men nog tegenstand van
de parochiale rechtsmacht, die het Anderlechtse kapittel over
Scheut bezat. Toen hierover ook een overeenkomst bereikt was,
mocht men de stichting als voltrokken beschouwen.

Deze problemen van kerkelijke organisatie zal een oplossing moeten
~~gevoerd worden~~

A. De stad Brussel als kloosterstichter.
Een bij de eerste volkstelling van het gebied te Scheut
te wijlen

hadden geleid tot ~~een voorwerp van ruzie~~ tussen de curatus van Molenbeek, Maarten Steenberg,⁽¹⁾ en deze van Anderlecht. ~~De cumulant van beneficiën, Steenberg(1), aangetrokken door de talrijke offergaven, beweerde dat de kapel onder zijn rechtsmacht lag. Een onderzoek~~ ^{beslechtte de twist} ~~reeds ophoogende de rechtsmacht over schent ten voordele van~~ ^{ter uit, dat deze wel degelijk tot de parochie Anderlecht} ~~hoorde~~⁽²⁾.

Maar ~~Reeds in 1454 lude echter~~ ^{dit} godsdienstig enthousiasme. ~~De gewoelinge vermindering van de offergaven schreef men toe~~ ^{aan de} ~~bereerde tijden, aan oorlog en sterfte~~⁽³⁾. Tevergeefs dringt men aan bij de bisschop van Kamerijk, Jan van Boergondië, dat hij de toelating zou geven de kapel te consacrer~~en~~; ^{dje} luister die men dan de goddelijke diensten zou kunnen bijzetten, ^{was een aantrekkingskracht} ~~zouden het volk~~ ^{immers} ~~aantrekken~~⁽³⁾.

Blijkbaar uit ^{een} ~~dezelfde~~ bezorgdheid ~~om het genadeoord hoog te houden~~ ^{de burgers} ~~oppenrden~~ zowel ~~het volk~~ als de verantwoordelijke voogden, - ~~het~~ stadsbestuur en ~~de~~ beheerders van de kapel, - ~~het~~ idee ~~aan~~ ^{de kapel} ~~het kerkje~~ aan een religieuze orde ^{te vertrouwen} ~~zou teevertrouwd worden~~; Volgens ieders voorkeur ^{stelde men} ~~werden er~~ namen vooropgesteld: Minderbroedersobservanten, Wilhemieten, of Brigitinnenmonialen. Sommige ~~erden~~ ^{regulieren} ~~of enkelingen dier orden~~, meenden het ogenblik gunstig om voorstellen te doen. ~~So~~ verzekerde een kruisheer aan de stadsraad dat hij, met toestemming van de Paus, een convent van zijn orde zou

1. A. DULLAERT, f. 6r-v (ASHB, IV, 91-92). Maarten Steenberg, secretaris bij hertog Philips, werd door hem bevoorrecht met talrijke kerkelijke beneficia. Cfr. JONGKEES, Staat en Kerk in Holland en Zeeland onder de Boergondische hertogen, blz. 283.

2. A. DULLAERT, f. 6v (ASHB., IV, 91).

3. A. DULLAERT, f. 15r (ASHB., IV, 101).

3. AD., ibid. A. DULLAERT, f. 15^r (ASHB, IV, 101).

kunnen oprichten te Scheut(1). ~~Van~~ Cistercienser, Jan Smettenbier, Brussels burger en monnik te Molinier(2), werd gepraamd door zijn vrienden ~~en~~ ook een poging te wagen de kapel te verwerven met de bedoeling er een observantenklooster te stichten. Maar zowel het ene als het andere voorstel werd ~~en~~ afgeslagen(3).

Nu de gedachte aan een kloosterstichting doorgedrongen was, ^{heken} ~~zouden zowet~~ de Amman van Brussel, Jan van Edingen, ^{en} ~~als~~ de stadssecretaris Adriaan Dullaert, ^{mit naar de kartuizerorde, die hun voorkeur wegdraeg.} ~~een voorstel indienen dat ieder moest bevredigen.~~ Beiden gaven de voorkeur aan de Kartuizerorde.

^{De eerste} ~~Jan van Edingen~~ was bekende met het klooster te Herne, waar hij meermaals vertoefde en bevriend was met de prior, Hendrik van Loen. De heren van Edingen, waarvan hij afstamde, waren trouwens de stichters van deze kartuis. Daarbij ~~kwam~~ hij ~~ook~~ als hoveling en gunsteling van de hertog van Boergondië, ^{diens gunstigheid van deze} ~~dat deze de kartuizers~~ ^{monniken} ~~ten eerste genegen was~~(4).

1. De Kruisheren beleefden toen beslist jaren van hoogbloei. De hervorming van de orde, begonnen in 1410, en de talrijke kloosterstichtingen werden grotendeels verwezenlijkt door Ministergeneraal Georgius van Brüggem(1452-1458). Cfr. CHR. HERMANS, Annales Canonico-rum regularium S. Augustini ordinis s. Crucis, I, 117.

2. E. REUSSENS, Matricule..., 165(122), n. 32: Anno quadragesimo nono: D. Johannes Smettebier, ordinis cisterciensis, Cam. dioc..

3. A. DULLAERT, f. 15v. (ASHB., IV, 102). VOET-TOURNEUR, f. 15v. ³ ~~Similem etiam instantiam dicitur fecisse apud senatum eundem quidam ordinis Cisterciensis professus domus de Molinis civis Bruxellensis dns Johannes Smettenbier confisus in amicis suis quos habuit Bruxellis ut sibi eadem Capella cum suis pertinentiis donaretur ad construendum ibidem domum ordinis de observantia sed ut praecedens nil impetravit".~~

4. VOET-TOURNEUR, f. 15v. ⁴ ~~"Videntes autem Ammanus et Senatus quod diversi religiosi instarent pro dicta Capella et loco ad construendum ibidem domum alicuius religionis ceperunt cogitare que domus seu religio magis conveniret tam loco illi quam etiam oppido et in eo habitantibus et cui amplius faverent et afficerentur. Et quia~~

Ook Dullaert was geen [~]obekende voor prior Hendrik van Loen. Samen hadden zij te Leuven in de Universiteitsraad gezeteld. Hij had er ~~toez~~ de prior gekend als regens van 't Varken, als rector in 1437, en professor ~~in de~~ theologische faculteit(1). Een kartuizerconvent had ~~ten andere~~ volgens hem veel voor op de andere orden. ~~Winderbroeders~~ ~~observanten~~ ~~immers~~ zouden beroering brengen in de stad door hun twisten met de fratres minores de communita vita die er reeds gevestigd waren. ~~Daarbij waren~~ ^{waren overigens} ~~Nieuwe~~ bedelmonniken niet ~~meer~~ ^{de milddadigheid was ver zoek} gewenst: ~~de burgerij was immers niet meer zo mild~~ en het deel der bestaande bedelkoosters mocht niet ^{verkleind} ~~vermindert~~ worden door een nieuwe stichting. Voor monialen was het landelijk ~~gele~~ ^{ge} oord ongeschikt(2).

~~Al deze redenen schenen bijval te vinden bij de personen die over de zaak aangesproken werden, namelijk Petrus de Thimo, de stadspensionaris(3), Jan de Mol(4), en de wethouder, Amelric Was(5),~~ ^{hiover ingelicht, vielen dese redenering bij.}

~~Een kloosterstichting werd immers door de stedelijke administratie in haar geheel ongaarne gezien. De religieuze conventen die bedeed werden met allerlei eigendommen en erfrenten, onttrokken dit kapitaal aan het economisch beheer vahn de stad: zij gingen~~

dictus Ammanus Bruxellensis dns Johannes de Angia alias de Kestergate magnaum amorem et favorem gessit ad ordinem Cartusiensium tum ex eo quod predecessores sui uit de parentela sua fundatores fuerunt domus Cartusiensis in Herniis iuxta Angiam tum quia in eadem domo que a dominio suo non multum distabat sepius conversatus fuerat et illorum religiosorum conversationem noverat, que sibi valde placebat. Ideo priorem dicte domus de Capella in Herniis ad se vocavit..."/>

1. E. REUSSENS, Doc. relatifs à l'univ. de Louvain, I, 253; II, 68, 69.

2. A. DULLAERT, f. 17r (ASHB., IV, 104).

3. F. KIEKENS, Pierre de Thimo, ..., in Ann. Ac. roy. Arch. Belg., 49, 431-1' L, 57-213.

~~over in de dode hand. Dit bracht mee, dat de vrijstelling van be-~~
lasting de stedelingen bezwaarde, vooral wanneer moest bijgedragen
worden voor de beden(1).

Om de weerstand uit hoofde van deze punten niet te vroeg op
te roepen en er tevens een oplossing voor te vinden, werden de be-
spèrkingen tot in 1455 geheim gehouden en tot de kartuizers en de
~~hoger genoemde ingewijden beperkt~~(2). ~~Zedra zij echter voor de brede~~
~~raad kwamen werd dan ook de ekonomische zijde door sommige raads-~~
~~horen dadelijk opgeworpen~~(3). De indieners van het voorstel hadden
nochtans een tegenwicht, ~~dat~~ ^{was} niet alleen het belang van de stad ~~was~~
ge waarborgde, maar ook bevorderde. Door de stichting van de kartui-
zerij hoopte men dat de hertog, en met hem zijn ganse hofhouding,
daarin voldoening zouden vinden. Misschien verwachtte men een nog
veelvuldiger verblijf ^{van de Bourgondiërs} te Brussel. Dat dit voor de stad een zegen
was, wist iedereen(4). Of de kloosterstichting daar ~~inderdaad~~ iets
toe bijgedragen heeft, blijft een ~~na~~ open vraag. De gunsten die de

4. Jan de Mol was een Brussels patriciër, aanverwant met Jan van Edingen. Cfr. A. WAUTERS, Biogr. Nat., VI, 602.

5. A. DULLAERT, f. 17r (ASHB., IV, 104).

2. KOERPERICH, Les lois sur la main-morte..., blz. 27.

1. A. DULLAERT, f. 17v (ASHB., IV, 105).

3. ID., f. 21v (ASHB., IV, 109-110).

4. ID., f. 32: uit het relaas van de raadzitting van 22 Maart 1455: "ende oic want ons genedige heere de hertoge ende hertoginne die soe men vernempt boven alle ordenen de voirs. Religie in sunderlinge gracien ende weerdicheden altyt hebben gehad, vele meer ende dicke huer Residentie binnen der voirs. stad van brussel te houden plegen als zij in Brabaht zijn dan tot anderen plaetsen..." Cfr., BONENFANT, Bruxelles et la maison de Bourgogne, in Bruxelles au XVe siècle, 21-32.

Er werden ~~vooreerst~~ geheime besprekingen aangeknoopt tus-
sen de kartuizers en ingewijde stedelingen. Men wilde de wre-
vel van de burgrij tegen de kloosterstichtingen, uit economische
bezwaren, niet nodeloos opwekken (1).

De stedelijke administratie zag immers ongaarne dat reli-
gieuse conventen met eigendommen en erfrenten bedield werden.
Eens in de dode hand waren die onttrokken aan het economisch
beheer van de stad. Moest men bijdragen tot de beden dan was
het deel der burgers dubbel bezwaard wegens de vrijheid van
belasting van de clerus (2). Deze opwerping bleef niet uit
tijdens de bespreking in een publieke raadszitting (3).

... heeft de hertog, en met hem zijn raads-
leden, besloten de kloosterstichting der Anders te
veelvuldiger verblijven te Brussel. Het dit voor de stad een zegen
geen volgeving konden vinden. Misschien verwachtte men een nog
meer gunstig resultaat, en met hem zijn raads-

4. Jan de Mol was een Brussels patriciër, aanverwant met Jan van
Edingen. Gfr. A. WAUTERS, Histor. Nat., VI, 602.
5. A. DULLANT, t. IV (A. H. N. B.), IV, 104.
6. KORBENRICH, Les Jours de la reine-orte... , p. 27.
7. A. DUMAS, t. IV (A. H. N. B.), IV, 102.
8. ID., t. IV (A. H. N. B.), IV, 102-110.
9. ID., t. IV: zit het relaas van de raadslating van 22 maart 1452:
"ende die want ons genedige heere de hertog ende hertoginne die
soe menverempt boven alle ordenen de voire. Religie in engerlinge
grieten ende weerdigheden sijn hebben gemaekt, vels meer ende dic-
ker haer Residentie binnen der voire. stad van Brussel te houden
gieren als in Brussel sijn dan tot anderen plaatsen..." Gfr.
BONHANT, Bruxelles et le maison de Bourgogne, in Bruxelles au XV
siècle, 21-32.

kartuis van Scheut vanwege de Boergondiers verwierf, zoals verder zal vermeld worden, wijzen ~~teek~~ op een werkelijke sympathie. Het argument ^{in het pleidooi echter} ~~dat in het midden gebracht werd~~ getuigt ~~teker~~ van de bezorgdheid, die de stad aan de dag legde om de gunst ^{van de hertog} te behouden en te verstevigen. Tevens kan men er ook uit besluiten, dat ~~men~~ met de stichting van een kartuis meer bedoeld ^{werd} dan het ^{van het} genadeoord ~~van Scheut~~ veilig te stellen. Zowel de Amman als de patricische wethouders wensten rond Brussel een klooster, waar zij thuis zouden zijn, "waar de goede lieden vander stad van bruessel ende andere troest ende raed van saken heurer sielen ende consciensien aengaende souden moigen halen" (1).

B. De voorwaarden van de Kartuizers.

Tijdens een eerste onderhoud tussen de Amman en prior Hendrik te Brussel werd al dadelijk klaar, dat de kartuizerwetgeving zware eisen stelde voor de stichting van een convent. ~~Voor de~~ incorporatie van een dergelijk klooster ^{is niet nodig} ~~was heel~~ ~~wat~~ kapitaal vereist. De statuta nova (1358), die toen wet waren in de Orde, ^{schreven voor} ~~ziet~~ dat het onderhoud van een prior en twaalf monniken ^{moest} ~~gewaARBORGd~~ ^{zijn} ~~werd~~. ^{dit sloot in} ~~Zaarveer~~ ~~moest aanwezig zijn~~: een woonst, die door haar afzondering voldeed aan de geest van de regel, en een dotatie die de dagelijkse uitgaven zou dekken. Waren de gebouwen nog niet klaar, dan moest men de no-

1. A.DULLAERT, f. 3lv. Uit het relaas van de raadszitting.

dige zekerheid hebben dat zij opgetrokken zouden worden(1). Te Scheut "was er weinig of geen begin, of schijn van deze fondsen", oordeelde prior Hendrik(2).

Nochtans wilde hij niet wanhopen aan de mogelijkheid een convent op te richten nabij Brussel. Terwijl de Amman met zijn raadgevers de zaak ter studie namen en de mogelijke plaats en dotatie nagingen(3), ^{pleegde} ~~zou~~ Hendrik van Loen overleg ~~plegen~~ met de visitator van de orde-provincie, Picardia remotior, Jacob Rubs, prior te Gent(4).

De nieuwe ^{stichting} interesseerde ten slotte niet alleen de stad, om wille van het verhoogde prestige dat zij ermeer verwierf, maar ook de ganse kartuizerorde, die ~~er~~ voordel ~~zij~~ had een klooster te bezitten nabij een residentiestad van de hertog. Op dit ogenblik waren

1. Statuta nova, p.2,c.V(editio Basel,1515) "Et quia ex levi et indiscreta receptione domorum novarum minus sufficienter dotatarum et edificiis necessariis carentium ultra scandala et vituperia quod dolentes referimus nostro ordini provenisse et deteriora in posterum provenire nisi salubre remedium apponatur non immerito formidamus, statuimus ut nulla domas recipiatur de cetero, nisi pro sustentatione prioris et duodecim monachorum ac pro aliis oneribus necessariis supportandis sufficientibus redditibus vel possessionibus assignatis et nisi in loco habili et honesto a cohabitatione hominum debite segregato nisi prius constructis sufficientibus edificiis, vel de construndis competenti et segura prehabita cautione..."

2. VOET-TOURNEUR, f.16v "Inter cetera idem prior dicebat quod valde magna requiruntur expense pro nova domo ordinis Carthusiensis fundanda de quibus modicum vel nullum in dicto loco videbatur principium aut apparentia."/

3. ID., ibid. "Et tempore hoc pendente avisarent secrete predicti amici de loco, modo, forma et ordinatione dicti futuri monasterii et de annuis redditibus..."

4. Jacob Rubs stond ~~jeser~~ bekend als een vertrouweling van de hertogen van Boergondië en vooraanstaande edellieden. BRUSSEL, Kon. bibl., hs. 4051-68 (cat.3856), f.126r-v: "Optime auditus fuit et habitus apud Ducem Burgundie et alios magnates Principes."

slechts

de kartuizers eigenaar van een huis in de Stuiverstraat, waarbij door Egidius vanden Bergh een kapel was gebouwd tot eerherstel aan het H. Sacrament, dat daar door de Joden onteerd was geworden. Bij testament had hij deze gebouwen overgemaakt aan de Antwerpse kartuizers van het Kiel. Zij werden beheerd door het Antwerpse klooster en de Grande Chartreuse. Wegens de bouwvalligheid en waarschijnlijk ook om de allerhande moeilijkheden, die zich van het begin met het kapittel van sint Goedle hadden voorgedaan, wilde men zich gaarne ontdoen van deze eigendom. Een stichting nabij Brussel was dus ook voor hen het bespreken waard(1).

De promotors van het kartuizerklooster zelf aarzelden niet desgevallend Scheut op te geven als plaats voor het nieuwe klooster. Bij een volgend onderhoud, waaraan nu ook visitator Rubs deelnam, legden de heren een zestal mogelijkheden voor: namelijk te Molenbeek, de kapel sint Joost ten Node, het klooster van de Bogaarden(2), het goed van Willem Mons aan de Priempoort, een domein te Obbrussel en het genadeoord te Scheut(3).

1. P. LEFEVRE, La chapelle expiatoire du S. Sacrement de Miracle à Bruxelles, in Bull. Soc. roy. arch. Brux., 1934, 61. Vat. de bewijsstukken ARA, kerk. arch. 11589, f. lxvi-lxviii en 11590, f.

2. Het klooster der Bogaarden stond reeds meer dan een eeuw onder stadsbeheer. De Bogaarden, die van weldadigheid leefden, wilde men liever elimineren. Cfr. P. LEFEVRE, L'organisation ecclésiastique..., 114

3. VOET-TOURNEUR, f. 17. "Cum igitur dicit duo priores apud prefatos dominum Ammanum et alios Bruxelle convenissent obtulerunt eis quatuor aut quinque loca que apta videbantur et congrua pro novo monasterio ordinis Cartusiensis construendo sc. Parochiam de Molenbeca, Capellam sancti Iudoci et ten Noode, domum fratrum de Bogardis, curiam Welhelmi Mons iuxta portam Prims et ortu Topbrucel ac capellam nostre Domine de Gratia at ipsa loca predicta visitarent et ipsum eligerent quem magis aptum et idoneum pro futuro monasterio construendo iudicarent; ."

Bij nader onderzoek ^{bleef de keuze der} ~~zal de keuze der kartuizers op de~~ kapel te Scheut ^{gehandhaafd.} Het was de meest geëigende plaats, mits de nodige gelden voor de bouw en onderhoud der monniken konden verzekerd worden(1). Men kwam overeen, dat een dotatie zou gezocht worden voor 7 monniken-priesters, één convers en twee of drie donaten(2).

~~Beide prioren konden zich niet verder wagen zonder het gene-
Het generaal kapittel der orde (Mei 1454) werd op de hoogte gebracht door verslagen
raal kapittel te raadplegen, dat in Mei 1454 moest plaats hebben.~~

van Prior ^{en} Hendrik ~~zal een verslag opmaken van de besprekingen.~~ Visitator Jacob Rubs, die de provincie vertegenwoordigde in de Grande Chartreuse, ~~zal eveneens mondeling relaas geven van de voorstellen(3).~~
^{Voor verdere onderhandeling}
~~Het kapittel van de orde, dat het voorstel graag aanvaardde, vaardigde~~ ^{het kapittel} ~~voor verdere onderhandeling~~ de prioren van Gent, Herne, en Antwerpen af(4). Na deze opdracht bezochten de ^mcomissarissen samen met de geïnteresseerden van het stadsbestuur het genadeoord in bijzijn van de bouwmeester der kapel, Egidius Joes(5).

^{bleef}
Daarbij ~~zou~~ het voorlopig ~~blijven~~.

-
1. Deze aarzeling over de ligging van het toekomstige klooster werd door de geschiedschrijvers nimmer in acht genomen.
 2. VOET-TOURNEUR, f.17: De stadsmagistraat zoekt een dotatie "quibus ad minus septem religiosi sacerdotes, unus conversus, et duo aut tres donati ibidem rationabiliter sub observantia regule Cartusiensis vivere...possent."
 3. Dit blijkt uit de missieven van de Grande Chartreuse, aedente capitulo, aan de stad en de prioren: "...relations venerabilis nostri prioris Gandavi ac scriptis venerabilis fratris nostri prioris Capelle didicimus..." ARA, Kerk.arch., chartarium Scheut, 11569.
 4. ARA, Kerk.arch., ibid., 11569. :21 Mei 1454: "...fratribus domorum Capelle, antverpie et Gandavi prioribus..."
 5. E.LAMALLE, Chronique..., blz.62,227.

C. De voorgestelde oplossing.

De promotors van de stichting ~~zullen de fundatiegeederen zoeken bij de godshuizen, die door hen beheerd werden.~~ Men kwam overeen, dat de bezittingen van de Zakbroeders een voldoende dotatie waren voor zeven priestermonniken. Volstond dit niet, dan wilde men daarbij de goederen van de Witte Damen, kanunnikessen van St. Victor, voegen. Maar dit laatste vond geen instemming bij de kartuizers. Men ~~wilde~~ ^{leefde} liever op goede voet blijven met deze congregatie(1).

De nalatigheid van Adriaan Dullaert, die van de voorstellen der stad en van de kartuizers ~~maximas~~ verslag moest opmaken voor de bespreking bij de wet en de brede raad van Brussel, stelde alle verdere onderhandelingen uit tot begin Maart 1455(2).

Op 22 Maart had een raadszitting plaats. ~~waarvan een relaas uit het bewaarde relaas bewaard werd.~~ ^{naast economische} Hieruit blijkt, dat bezwaren ~~geopperd werden~~ ^{gevoerd werden} door de raad voortspruitende uit het economisch nadeel dat de stad zou ondervinden. Ook eiste men een verantwoording van de overdracht der goederen van de Zakbroeders aan het nieuwe klooster.

1. VOET-TOURNEUR, f.18^r "...ad hoc deputaverunt bona hereditaria Fratrum Saccitorum transferenda et si ea non sufficerent intendebant addere bona Albarum Dominarum de Jheroco eo quod minus honeste regulariterque se gerebant sed quia dicte domine approbate religionis sancti Victoris erant non consenserunt priores quod propter ordinem nostrum privarentur suis hereditatibus ^{uit redditibus}". In 1456 worden deze kanunnikessen vervangen door Wendesheimernonnen. P. LEFEVRE, L'organisation ecclésiastique..., 106.

2. A. DULLAERT, f.18v-19^r (ASHB, IV, 106).

1. De overdracht van de goederen der zakbroeders.

Het pleidooi om de nieuwe kartuizerstichting te doteren met de prebenden van de Zakbroeders werd gehouden door de stadspensionaris, Petrus de Thimo. Aan de hand van de oorkonden schetste deze de ontwikkeling van deze hospitaalbroeders, waarna hij een voorstel indiende(1).

De Broeders waren ontstaan uit de prebendarissen van het Sint Niklaashospitaal te Brussel. Zij werden Zakbroeders geheten omdat zij het huis betrokken, nabij de St. Magdalena kapel op de Steenwech waar tot 1299 de fratres de penitencia hadden verbleven, die sacbrueders werden genoemd.

De hospitaalbroeders, die tevens de zorg hadden voor arme pelgrims en reizigers, waren sinds 1253, op verzoek van de bisschop van Kamerijk onder voorgdij van de stad gesteld. De voogden legden de broeders een reformstatuut op betreffende hun levenswijze, hun kleding en de gemeenschap van goederen. Enkele jaren later(1264) had men de prebendarissen tot veertien herleid en in 1397 was nogmaals onderstreept, dat de prebenden voorbehouden waren aan ouderlingen en hulpbehoevenden. In 1404 had de stadraad bepaald, dat één dotatie zou gebruikt worden voor het herstel en onderhoud van de St. Magdalena kapel(2) / *Stadsk. Alle hervormingspogingen bij de broeders gefaald hadden hadden bij de broeders gefaald.)* Maar geen hervorming had haar doel bereikt. Sommige Zakbroeders hebben, naast het inkomen, dat hun uit de gemeenschap-

1. VOET-TURNEUR, r.19-20v / *¶* *Predicij autem dubitationi fuit incontinenti per prefati magistri os Petri de Thimo aevocati oppidi responsum et dictum quod...*

pelijke goederen toekwam, persoonlijke renten. Anderen drijven handel, ofhouden zich op met winstgevende zaken tegen de bepalingen van 1253/ Daaronder, zo besluit Petrus de Thimo, hebben de wethouders niet alleen de macht, maar zijn zij ook, uit hoofde van hun eed en tot rust van hun geweten, ertoe gehouden, de goederen van de Zakbroeders tot een beter gebruik te keren dan zij totnogtoe kenden(1).

Na deze grondige uiteenzetting kwamen de wethouders en de raad van Brussel ook hierover tot een akkoord. Men zou de zeven overblijvende broeders van stadswege onderhouden, zo zij volgens hun oud statuut wensten te leven. Wilden zij het habijt afleggen en terug in de wereld gaan, dan zou men hen van hun persoonlijke renten laten bestaan(2).

Op 2 September 1455 werd over de zeven Zakbroeders een schikking getroffen. Het handelde over de volgende prebendarissen, volgens een lijst toentertijd opgemaakt:

1. De oorkonden aangaande de Zakbroeders zijn gedeeltelijk gecopieerd in het Cartularium van Scheut, ARA, kerk.arch., 11590, f.1-vii. Het besluit waarbij de prebenden tot 14 herleid werden, ARA, kerk.arch. Chartrium Scheut, doos 11563, Maart 1264. Zie uitvoerig P. LEFEVRE, La chapelle de la Madeleine à Bruxelles, in Bulletin de la soc. roy. d'arch. de Bruxelles, 1939, 59-66.

2. VOET-TOURNEUR, f.20/ "Attamen ipsa ordinatio (a.1353) non obstante ad notitiam dominarum de lege pervenit quod quidam dictorum fratrum de propriis bonis hereditariis et aliis satis divite sunt ad honeste et competenter secundum eorum statum super hiis vivendum sine bonis domini Crucifixi ac pauperum consumendis aut exigendis. Similiter invenitur quidam dictorum fratrum qui quotidie cum diversis mercantiis et negotiis questosis extra domum se occupant et lucrum sectantur et acquirunt quos redditus sive lucra in communi cum aliis fratribus non important..." , en zo wordt het geweten van de wethouders bezwaard "qui ex juramento et conscientia ex multis temporibus obligati fuerunt meliorem provisionem ac remedium salutare apponere..."

3. A.DULLAERT, f.37. Zie de tekst in aanhangsel.

"Inden yersten heinrick inden monck out synde omtrent 75 jaer.

Item meertten guete out synde omtrent 70 jaer. iste habet ad vitam tres modios siliginis annuatim.

henricx de becker out synde omtrent 70 jaer.

Waelraven van Mechelen peelsmaker ende ~~ende~~ voerere out synde 65 jaer.

Item Jan Magerman out synde omtrent 60 jaer suyrgijn, iste habet ad vitam bene xxiiii coronas aureas annuatim.

Item vranck de pape out synde 50 jaer. deze heeft op hollants vi nabele tsine live.

Item jan neckaert out synde omtrent vertich jaren(1)."

Van ~~het~~ ^{stierf} Maarten Suete, op 2 Sseptember, voor de uitvaardiging van de nieuwe schikking ~~en voor hij zijn nieuwe thuis kon betrekken.~~ Jan Magerman, de chfirurgijn, gaf er de voorkeur aan op eigen rente te leven en legde het habijt af. Drie anderen zouden in het sint-Jans[hospitaal, en twee in het begijphof ondergebracht worden. Deze instellingen moeten de kosten dragen, tesamen met de andere stadshospitalen, zoals uitgestippeld was. ~~zo moest b.v. het sint-Eli-~~ giushospitaal, ^{br.} na de dood van Maarten Suete, ^{stond in} ~~v~~ nog voor 20 peters 's jaers ~~instaan~~ tot de dood van een volgende broeder(2).

De overdracht van de goederen had ~~slechts~~ officieel plaats ^{bij} door een oorkonde van 14 October 1456. De inkomsten, die ~~se~~ aan de kartuizers toebedeeld werden bedroegen in graan, "capuynen en

1. ARA, kerk.arch., 11633.

2. A.DULLAERT, f.42v-43. Tekst in aanhangsel.

gansen" volgens een berekening van 1455 vier mudde tarwe, een en tachtig mud rogge en vijftien mudde haver, naast 14 pont 5 schelling en 1 denier groten Brabants, en 97 vogels(1).

Met dit inkomen trachtte men de dotatie van zeven cellen te voorzien, die elk op 25 Rijders per jaar geschat waren(2).

~~Daarbij kwamen de kartaizers van Scheut eveneens in bezit van "die hoffstad metten huysen dair op staende met allen den hasliken goeden dair toebehoerende dair die sacbruederen inne te woenen ende die zij te gebruyken plagen, gelegen te bruessel inden langen steenwech neven ende achter sinte marie magdalenencapelle alsoe lang, groe^{t/p}breet ende wijt alst dair geleden es, ende die de voirs sacbruederen aldair te bewoenen plagen(3)".~~

Dezelfde oorkonde bekrachtigt ook nog de gift van de "capelle van onser liever vrouwen van gracien...met hueren appoirtte ende alle lant, renten, huysen, juweelen, have ende goede behoerende totter selver capellen ende alle anderen die ter selver capellen behoef enichssins gegeven gecocht oft gecregen sijn geweest ende des anders daer aen cleeft...(4)".

De dotering werd ^{was} nochtans niet onvoorwaardelijk overgemaakt. De eisen van de stad, geconcretiseerd in 14 punten, waren in de-

Dit volgens een berekening van 1455.
 1. De ~~gedetailleerde berekening~~ ^{opgave} in ARA, kerk.arch., 11633, komt niet helemaal overeen met de getallen in de officiële oorkonde, ARA, kerk.arch., Chartarium Scheut, nr. en A. DULLAERT, 34v: "Item om totter bewissenissen ende fundatien vander voirs. Renten te comene soe hebben de voirs. gedeputeerden voorgenomen den staet vanden sacbruederen goeden in Brussel, die ...werd syn ende bliven jairlix erfellic boven den dagelixen appoirt ontrent vier mudden den terwen eenen tachtig mudden rogge, vijftien mudde avene seventien pont enen scellinc sesse penninge groote Brabants, .."

~~4 ARA, kerk.arch., 116529, f. 2~~

zelfde oorkonde uitgestippeld.

2. De 14 voorwaarden.

De door wethouders en raadsheren in de raadszitting van 22 Maart 1455 aan de nieuwe stichting gestelde voorwaarden werden door het generaal kapittel van de orde goedgekeurd in Mei van hetzelfde jaar(1).

Zij behelzen een regeling van de economische basis der kloostergemeente en enkele van haar burgerlijke en godsdienstige verplichtingen tegenover de stadsgemeenschap.

Het aantal toekomstige monniken mag de 20 niet overschrijden. ~~Hiervoor zijn~~ de eerste zeven cellen^{zijn} met de voornoemde goederen en erfrenten gedoteerd. De orde mag, vrij van belasting en voor eeuwig, onroerende goederen en renten verwerven voor een nieuwe reeks van zeven cellen tot een waarde van 200 Ridders(punt 2-3). De overige zes cellen kunnen gedoteerd worden door aankoop van onroerend goed en erfrenten tegen kwijting van den 18den denier. Dit kapitaal zal

2. A.DULLAERT, f. 33v: "Item men bevint oic dat na gemeyne scattinge end ordonnantie vander voirs ordene men wel behoeft dat elke celle gedoteerd zij ende besorgt worde van jaerliken incommenden zekeren renten te minsten van viventwintich Riders tsiaers..."

3. ARA, Kerk.arch., chartarium Scheut, 11570, 14 Oct. 1456.

4. Ibid.

1. Zie de tekst in aanhangsel.

Het generaal kapittel van de kartuizers keurde in Mei 1455 de voorwaarden goed, die de wethouders en raadsheren in de zitting van 22 Maart voor het nieuwe klooster hadden voorgesteld (1).

2.

Maart 1455

door het generaal kapittel hetzelfde jaar (1).
Zij behielden een regeling van de economische basis der kloostergemeente en enkele van haar burgerlijke en godsdienstige verplichtingen tegenover de stadsgemeenschap.

Het aantal toekomstige monniken mag de 20 niet overschrijden. Hiervoor zijn de eerste zeven cellen met de voornoemde goederen en onroerende goederen en renten verworven voor een nieuwe reeks van zeventien cellen tot een waarde van 200 Rijders (punt 2-3). De overige zes cellen kunnen gedoteerd worden door aankoop van onroerend goed en onroerende goederen en renten tegen kwijting van den 18den denier. Dit kapitaal zal

1. Zie de tekst in aanhangsel.
2. A. DULLAERT, f. 33v: "Item men bevynt oic dat na Gemeyne scattinge end ordonnanctie vander voirs orgene men wel behoeft dat elke celle gedoteerd zij ende besorgt worde van Jaerliken incommenden zekeren renten te minsten van vijentwintich Rijders tatzers...."
3. ARA, Kerk. sig., chartarium Schent, 11570, 14 Oct. 1456.
4. Ibid.

niet belastingvrij zijn en men moet hieruit bijdragen voor de beden van de prins, of van waar ook opgelegd (punt 4) (1). ^{echter} Het is ~~nech-~~ ^{te} ~~ten~~ in de Brabantse wetgeving voorzien, dat giften om Gods wil zonder kwijting in de toekomst kunnen aanvaard worden (2).

Dat de stadmagistraat hierop een oog zou houden, bewijst het feit, dat de wethouders in 1477 procurator Jan de Bruyne zullen dagvaarden, om zich te verantwoorden over een koop van land zonder kwijting[?]smogelijkheid. Hij kon echter vrij uit gaan omdat de erfrenten nog niet de helft van de voornoemde 200 Ridders overschreden ~~was~~.

Als raadgevers in ~~al~~ deze rechtszaken² werden door de stad ^{bezwame} twee of drie personen aangeduid ^{die} ~~bekend waren met de stadswetten en die de kloostergemeente ten dienste zouden staan.~~ Zij werden aangeduid voor het leven ^{Zij} en volbrachten hun werk gans "pro Deo", ^{ten dienste} zich tevreden stellend met de gebeden van de monniken (punt 9).

1. De algemene wetgeving verbood aan de geestelijkheid op een andere wijze renten te verwerven dan tegen kwijting aan de xviii denier. Een ~~verordening~~ ^{verordening} van 13 April 1440 laat erfscijns en -renten toe "den penninck om XVIII ende een mudde rox om sesse ende dertich gulden penningen geheten peeters der munten ons genadichs heren des hertoge..."

2. In dezelfde acte: "Behoudelic oft yemant eenige goede om godswil le eenigen geestelijken steden geven ende laten woude dat hij dat sal mogen doen sonder quytinge bij alsoo dat hy ten hylingen sal sweeren dat hij de goede om godswille geeft sonder gelt oft goet daeraf te heffene oft te hebbene ende dat hem deszelve goede van synen voordere bleven syn oft dat hij die met ayns self goede ende penninghen gecregen heeft." (ARA, kerk.arch., 11612bis: Costuymen van Brabant en Brussel)

3. ARA, kerk.arch., 11590, f. lviii^v-lix. "Soe est dat ten versuecke der voirs.wethouderen ende om den selven volkomelic te informeren vore hen commen es brueder ian de bruyne procurator des voirs cloisters ters. En de heeft hen de voirs materie opgedaen ender ernstige examinatie daevan gedaen, wesende gesekert ende by priesterliken woerden zijn hant op sin borst liggende in rechter setstand. Ierst met gesvhriften gethoent hebbende een cedulle uut hueren inventaris v

deelde ook

De stad Brussel ~~stond er eveneens op, dat zij zou delen~~ in de gebeden van het convent. ~~Daarom werd aan het nieuwe klooster gevraagd,~~ ^T^h ~~tellen~~ jaren op de dag van de schepenverkiezing ^{zou er} een plechtige H. Mis van de H. Geest op ^{worden} ~~ge~~ dragen, en één op de vigilie van Sint Jan de Doper, wanneer de wethouders aftraden. Voor de 3de November vroeg men een Requiem-mis voor alle stadsambtenaren met hun families (punt 10). De kartuizers besloten deze mis ^{met} ~~met~~ dezelfde plechtigheid te zingen als gebruikelijk voor de dienst die in elke kartuis plaats greep bij de inzet van het generaal kapittel. ~~xxx~~ De Requiem-mis zou gecelebreerd worden als op Allerzielen(1). ~~In het betoeg van Petrus de Thimo~~ ^{waar} ~~werd nog gezegd, dat de~~ ^{in vorige raadszittingen} ~~kartuizers, naast hun gebed voor de stad, ook te daak van de zakbroeders zouden overnemen die bestond in~~ het verlenen van gastvrijheid en hulp van reizigers en armen ^{had bepleit (2)} ~~naar~~ de magistraat ^{in het nieuwe klooster} wilde niet dat vreemdelingen zonder hun instemming onderdak kregen en de nacht doorbrachten in het klooster. Daarom zou men de kloosterpoort slechts openen een half uur na de stadspoorten en moest zij een half uur vóór die der stad gesloten zijn (punt 8).

van hueren gecregenene goede in coope sint ten tijde vore geruert, gecocht noch gecregen en hadde dan die hy aldaer toende die noch niet en ghedroegen totter helicht der somme vore genoempt".

1. VOET-TOURNEUR, f. 23: "Nota quod audivi a priore Henrico quod predicti priores ordinaverunt quod missa de S. Spiritu cantanda in conventu in die electionis scabinorum oppidi Bruxellensis en in profesto Joannis Baptiste celebrabitur eo ritu quo prima die Capituli generalis... de Missa de Requiem pro defunctis altera die animarum cantanda ea soemnitare qua die animarum...".

2. ID., f. 19r-v: "...cum de eisdem (bonis) non solum septem fratres religiosi presbiteri conversi et donati die noctuque deo et beate virgini servientes et pro oppido et pro benefactoribus suis vivis et defunctis assidue orantes vivere possent et deberent sed etiam viatores et peregrini ac pauperes ad portam eiusdem monasterii appli-

Wat de bouw betreft, moesten de monniken beroep doen op timmelui en metsers die leden waren van het stadsambacht. Deze werkten tegen een vastgesteld loon(punt 6). De bouw mocht echter nimmer zulk een uitbreiding nemen, dat het een versterking werd die tegen de stad gebruikt kon worden(punt 6).

Was dit alles aangenomen, dan volgde daaruit, ten eerste dat de monniken de volledige zorg op zich zouden nemen van het genadeoord en vervolgens, dat het nieuwe klooster, na de dotatie van de 14e cel in de orde zou geïncorporeerd worden, als een volwaardig convent met gelijke rechten als de overige kartuizerijen(punt 14 en 7).

De dotatiegoederen mochten niet verhandeld worden zonder toestemming van de stadsmagistraat.(punt 5).

D. De eerste monniken te Scheut.

Na de goedkeuring van deze 14 punten ~~door het generale kapittel konden de commissarissen van de orde verder praten over de materiele uitbouw van het klooster, Zodra er voorlopige gebouwen waren om de monniken onder te brengen (kon het reguliere leven een~~ aanvang nemen), ^{men moet beroep doen op} ~~men zou dan de keuze doen van de monniken-stichters, die de eerste moeilijkheden~~ ^{zouden} ~~meesten doorworstelen, tot het convent stevig genoeg gevestigd was om geïncorporeerd te worden.~~

cantes iuxta bonorum facultatem per consuetas eleemosinarum elargitiones gaudere possent ad quam finem eadem bona primordialiter ordinata et collata fuerunt.

Wat de bouw betreft, moesten de monniken beroep doen op tim-
meijnt en metsers die leden waren van het stadsambacht. Deze werk-
ten tegen een vastgesteld loon (punt 6). De bouw mocht echter nim-
mer zulk een uitbreiding nemen, dat het een versterking werd die
tegen de stad gebruikt kon worden (punt 6).
Was dit alles aangenomen, dan volgde daaruit, ten eerste dat
de monniken de volledige zorg op zich zouden nemen van het gerode-
oord en vervolgens, dat het nieuwe klooster, na de dotatie van de
14e eel in de orde zou geïncorporeerd worden, als een volwaardig
convent met gelijke rechten als de overige kartuizerijen (punt 14 en 15).
De dotatiegoederen mochten niet verhandeld worden zonder toe-
stemming van de stadsmagistraat. (punt 2).

De eerste monniken te Schent.

207 bis

Na deze overeenkomst, werd de voorlopige bouw aangevat en deed
men beroep op monniken-stichters, die het reguliere leven zou-
den ~~xxxxx~~ inzetten. Was het convent stevig genoeg gevestigd, da
volgde de incorporatie of definitieve aanvaarding als kartui-
zerklooster.

convent stellig gevestigd
centes iuxta honorem facultatem per consuetas elemosinarius elem-
sitiones eandem possent ad quam finem eadem bona primordialis
ordinata et collata fuerunt.

1. Het voorlopige klooster.

~~De stadsraad was overeengekomen, de monniken een~~ ^{Een} voorlopig onderdak ^{zou bestaan uit} ~~te zullen verschaffen~~ zeven cellen en enkele gemeenschappelijke plaatsen, die men kon bekostigen met giften en met het inkomen van de kapel(1). De ringmuur die het bedevaartoord afbakende zou tot 10 voet opgetrokken worden en de gebouwen daartegen aangebracht(1).

~~Op de eerste plaats moest voorzien worden in een monnikenkoor.~~
 De bestaande kapel bood ~~daarvoor~~ ^{voor een monnikenkoor.} geen voldoende ruimte. ^{verlengde en verbreedde} Onder de leiding van Bouwmeester Egidius Joes besloot men langs de Westzijde de kapel te verlengen en te verbreden. Jan Cambier, Egidius van Dielbeke en Herman Moeyenson hadden toezicht op de werken en de finances. Een kartuizerconvers uit Herne, Godfried Houbaert, die reeds lang bekend stond om zijn vaardigheid, stond hen hierin bij(2).

1.VOET-TOURNEUR, f.23. ^v "Habitis autem super predictis mature deliberatione ac provida circumspectione deureverunt prout etiam in litera principali foundationis continetur quod quia sperari posset quod ecclesia, celle, refectorium, camera hospitum et alia necessaria monasterii edificia de eleemosinis christifidelium et apportu peregrinorum construi et edificari possent et murus circumstans capellam nre dne de gratia circa quatuor pedum valerent ad altitudinem x pedum elevari in eius circumferentia infra et supra quem edificia levia fierent ac alia necessaria fratrum possint comparari ut de huiusmodi apportu et eleemosinis cito et celeriter pro constructione primaria monasterii unum parvum et leve opus pro principio necessarium inciperetur et perficeretur..."/

2.VOET-TOURNEUR, f.23v. ^v ...Qui cum dictum locum, capellam sc et murum circumstantem considerassent et mensi fuissent invenerunt summam aptitudinem tam pro quodam appendio faciendo in occidentali parte capelle pro ecclesia fratrum cum una parte capelle...deputatus est magister Egidius Joes pie memorie magnus amicus ardinis et magistricapelle cum quibus etiam prior capelle misit conversum suum fratrem Godefridum pie memorie in huiusmodi expertum ut ibidem omnium curam gereret et respiceret ad opus faciendum operatio etc. Et quia dicta capella ~~non~~ non sufficiebat tam pro capacitate ac continentia peregrinorum et communis populi ibidem vota solventis et advenientis

Maandag na het octaaf van Pasen, 14 April 1455, werden de werkzaamheden ingezet. ~~De kran kroniekschrijver, prior Voet, heeft in een nieuw register, dat de kapelmeesters op 19 April begonnen waren, kunnen nagaan, dat de bouw~~ de ganse opbrengst van de genadekapel ~~verbruikte~~(1); dat de monniken ^{drongen aan bij} ~~nochtans niet hebben gearzeld bij~~ de bisschop van Kamerijk ~~aan te dringen,~~ zowel de oude kapel, als het nog onvoltooide monnikenkoor en een klein kerkhof te consacreran. De bisschop, Jan van Boergondië, schreef hiertoe de suffragaan van Luik, Dionysius Stephani, carmeliet, aan(2), terwijl de stad naar de wijbisschop een bode stuurde om nadere inlichtingen te verschaffen. Er werd besloten de plechtigheid te doen plaats ^{hebben} ~~vinden~~ in de voormiddag van 8 September 1455(3).

Op de vastgestelde dag woonden de wethouders, de raadslieden, de kartuizerprioren, benevens volk uit stad en omliggende de kerkwijing bij. Ook het kapittel van Anderlecht was met de parochianen

quam etiam pro futuris fratribus ut ibidem divinum officium secundum modum ordinis sui celebraretur. Ideo primo querentes regnum dei dicti priores et quos ad hoc deputaverunt fecerunt eandem capellam de novo et levi edificio prolongari et dilatari in quo et adhuc quotidie divine laudes persolvuntur".

1. VOET-TOURNEUR, f. 23v. "Pecunias quibus operam solvebuntur de apportamentis et eleemosinis per quas etiam necessaria omnia ad idem opus comparabant prout patet et in primo registro qui incipit ab anno domini MCCCCLV xix aprilis facto per provisores capelle. Et de illo tempore recte incipit domus hec. Et dictus frater Godefridus cum aliis intenderunt operi faciendo. Inceperunt autem operari feria 2 post octavas pasce se xiiii aprilis nam Pasca tunc erat 6ta aprilis."

2. A. DULLAERT, f. 40r-41: 25 Augustus 1455. BERLIÈRE, v. *Les évêques auxiliaires* ^{Liège, in RB., XXIX, 1912, 439-443.}
 1. ID., f. 41. Dezelfde dag stuurde de stad zijn bode om 8 September voor te stellen "goet tijts vore der noenen".

en processie tot Scheut gekomen, ~~Deze laatste kwamen~~ echter niet zonder bijbedoeling. ~~Just~~ ^{Op} het einde van de dienst namen zij de gelegenheid te baat om achter het altaar hun rechten op de kapel te doen gelden. Sommige lieden wisten hen te overtuigen dat het ogenblik slecht gekozen was, maar hoewel op dit ogenblik gestild, zou de twist de volgende jaren scherp oplaaien(1).

Toch ~~waren er niet veel~~ ^{was er geen grote rijkdom} offergaven te betwisten. Het bleek zelfs onmogelijk met ~~die fondsen~~ ^{offergaven} alleen voort te werken. ~~En~~ ^{een} beroep op de stad was noodzakelijk. Petrus de Thimo, die werd geruggesteund door burgemeester Dirk de Mol, hield het pleidooi in de raadszitting van 27 April 1456. Dat zo weinig giften voor de kloosterbouw toekwamen, lag ~~niet alleen aan de bereerde tijden, maar meer~~ ^{vooral} neg aan de algemeen verspreide mening, dat de bouw door stadsgelden bekostigd werd. Daarom stelde hij voor, dat de stad werkelijk zou bijdragen in de fondsen, liever dan het werk te doen staken.

Dit voorstel ^tsuitte op een heftige weerstand van de twee rekenmeesters der stad, die wezen op het tekort aan baar geld en op de schulden die ~~reeds~~ ^{na hun uiteindelijke} op de stad rustten. ~~Zij zouden ten slotte toch~~

1. VOET-TOURNEUR, f. 24v+25r. "...veneruntque ipsi de anderlaco capitulum videlicet et parrhociani cum vexillis et crucibus ac processione solemnī ad interessendum eidem actui... Facta autem consecratione... decanus et capitulum Anderlechtense retro altare quandam queremoniam fecerunt adversas priores quibus commissio data fuit a priore Cartasie et capitulo generali recipiendi dictam Capellam et cetera pro nova domo ordinis construendis allegantes quod ipsa capella esset sub eorum iurisdictione et quod non vellent sic privari suo iure et ut intellexi fecerunt protestationem, post multa verba turbativa quod vellent habere in capella et aliis consecratis ac monasterio construendo ius suum et cetera. Tandem pacti verbis dulcibus et personis discretis ex intermediantibus scilicet ut de omnibus sui iuris in futurum tractarent et concordarent reversi sunt ipsi et ceteri alacres et leti ad sua.

instemming
 instemmen, en het voorstel werd in de brede Raad goedgekeurd, zodat
 een toelage voorzien werd van 500 Rijns gulden(1), Deze zouden in twee
 maal ~~voorstort~~^{ingegou} worden: 200 Rg. dadelijk, en de resterende 300 vóór het
 aftreden van de wet op de ~~veeravond~~^{vigilie} van Sint Jan de Doper, ~~112~~ (24 Juni)
 (2).

Gelijktijdig bepaalde het Generaal kapittel in de Grande Char-
treuse, dat het stadsbestuur van Brussel, zowel als allen die wel-
 willend aan het nieuwe klooster medebouwden, deelachtig zouden wor-
 den aan een dertigste ter ere van de H. Geest in al de huizen van
 de Orde(2)

1. A. DULLAERT, f. 22v-23v (ASHB., IV, 111-112).

2. ID., f. 42r-v. "Item want midts te dieren tide ende der armoeden
 vanden volke d'appoint van onser liever Vrouwen van gracies ende
 de caritate vanden volke niet vervolgt en heb en alst in voirtijden
 geplagen hadde midts welken gebreke men de kerke, cellen, innern en-
 de andere huysinge niet en heeft connen volmakren noch volbringen.
 Ende de stad van Bruessel die ter eeren Gods ende ter salicheit en-
 de eeren vaderstad ende vanden goeden ingesetenen der velver voirs
 toecomende godhuys principalic heeft opgeset, groote begheerte over
 lanc heeft gehad totter compst vanden broederen opdat gods dienst
 aldair te eer mocht worden begonst, aengenomen ende vervolgt. Soe
 hebben de wethouderen van Bruessel bij gemeynen ende eendrachtige
 overdrage vander goeden hanne vander Stadraide in notabelen getale
 vergadert wesende opheden te weten opten seventwintchsen dach van
 aprilte anno sessenvijftich geconsenteerd, geordinneert ende bevolen
 dat de Rentmeesteren van der stad nu synde totter ~~XXXXXXXXXXXX~~
 achterstellicheit behoef van den werke dat aldair beginst is ende
 eensdeels noch uutsteet onbetaalt ter stond geven selen vander sel-
 ve stad goede de summe van tweehondert Rijnsche guldene ende dat om
 tselve loegewerc datter noetelic eer de broederen souden ~~XXXXX~~ connen
 gecomen aldair behoef voert te hulpen malken, de voirs Rentmeeste-
 ren binnen hueren tijde en eer sy selen afgaen noch geven ende beta-
 len selen vander selven stadgoede de summe van driehondert Rijnsche
 guldene de voirs Rentmeesteren in hueren Rekeninge int capittel van
 den uitgevene selen moigen setten ende ter rekeninge bringen..."/

3. A. DULLAERT, f. 43v. "Pro rectoribus et consiliariis opidi Bruxellen-
 sis et omnibus fautoribus et operariis gratis laborantibus et manum
 adiutricem porrigentibus circa novam plantationem per dictos recto-
 res et consiliarios preconceptam et iuxta dictum opidum de novo eri-
 gendam fiet in qualibet domo ordinis ~~num~~ tricenarium de spiritu
 sancto cum penultima oratione pretende in plurali in qualibet
 missa ipsius tricenarii dicenda."/

2. De komst van de monniken.

~~Tijdens hetzelfde kapittel werd aan De drie Kartuizerprioren vol-~~
~~macht gegeven, de nodige monniken aan te wijzen die het kloostarleven~~
~~te Scheut zouden inzetten. Mocht dit voor sommigen te zwaar zijn, dan~~
~~kon men hen vrij terugsturen en door anderen vervangen(1).~~

~~Te prioren maakten van deze volmacht, slechts einde Augustus~~
~~gebruik toen het voorlopige gebouw, dat in leem was opgetrokken,~~
~~bijna voltooid was(2). en de stad nog een toelage had verleend van~~
~~100 Rg. om de nodige huisraad en kleding te kopen(3).~~

Daarop richtten de kartuizercommissarissen hun oproep tot de
 verschillende prioren, om monniken, conversen en donaten af te
 staan voor de nieuwe stichting. Men verlangde dat de gevraagde
 kloosterlingen voorzien zouden zijn van hun kleederen, boeken en
 alles wat hun staat behoeft. Zij werden ~~er~~ verwacht op Maandag 6
 September 1456. ^{men zegde} Aan de beginnende monniken werd een jaardienst ~~er~~
 toegezegd in de gese orde, na hun afsterven(4).

1. VOET-TOURNEUR, f.27v: Deze verordening van het kapittel van '56 was reeds het vorig jaar uitvoeriger uitgevaardigd. ARA, Kerk.arch. Chartarium Scheut, 11570, 329, 8 Mei 1455.

2. ID., f.27v zegt dat de cellen bij de kost der monniken nog vochtig waren "quodammodo adhuc humidus in argillatura..."

3. A.DULLAERT, f.43v/ "Item anno domini millesimo IIIIc quinquagesimo sexto mense augusti dederunt domini legislatores opidi bruxellensis et propinaverunt ultra summam Quingentorum Renensium que ad opus edificationis monasterii semel propinavit futuris tratribus in predicto nobo monasterio deputandis et in profesto nativitatis beate marie virginis proxime venturi ad opus emptionis utensilium et vestimentorum fratrum centum florenorum Renensium semel tradendos..."

4. Een algemeen oproepformulier vindt men bij VOET-TOURNEUR, f.28 . De oproep gericht aan de prior van Herne door de prioren van Gent en Antwerpen, ARA, Kerk.arch., Chartarium Scheut, 11570, 342, 29 Aug. 1456.

betrokken
~~met~~ *te*

~~Tegen de prioren op de gestelde datum hun monniken naar Scheut~~
~~aankwamen vonden zij daar slechts een zestal vochtige lemen hutten,~~
~~die nochtans door evenzeveel monniken werden betrokken; de overigen~~ *prioren die hen*
vergevelsen, overnachtten
~~verbleven voorlopig te Brussel(1). Het kleine convent telde de volgende mon-~~
~~niken:~~

~~De namen van de eerste monniken zijn de volgende:~~

~~Mit Herne bracht prior Hendrik, Arnold Karman en Gaspar vander Stock,~~
~~beiden magistri artium uit de pedagogie Porcus(2);~~ *geprofest te Herne,*

~~Prior Jan van Hecke uit Sint-Maartensbos stond een monnik en een~~
~~donaat af: Petrus van Kassel en Simon Huvettere uit Gent.~~

~~Arnold van Helmont, prior te Antwerpen, bracht Nicolaas van Haarlem,~~
~~magister artium(3).~~

~~Prior Jacobus Gruytrode begeleidde Jan de Blisia uit de Luikse kar-~~
~~tuis en Cornelis Block uit Tolen, een profes van Zeelhem, met de~~
~~donaat Jan Coese, eveneens van Zeelhem, werden begeleid door prior Jacob~~
~~Gruytrode prior van Luik.~~

1. VOET6 TOURNEUR, f.28v. "Anno domini MCCCCLVI Sexta Septembris que fuit feria secunda ante Nativitatis beate Marie quod festum tunc accidit feria quarta sequenti secundum diem prius assignatum in litera vocationis fratrum ad dictam novam plantationem applicuerunt priores Capelle Magister Henricus de Loen sepe prefatus cum duobus monachis professis sue domus, sc. fratre Jaspas van der Stocht de Lovanio in artibus ibidem promotus et fratre Arnoldo Carman de Steenhuse prope Geraldimontem similiter in artibus promotus Lovanii. Et prior domus Silve Sancti Martini dominus Joannes Hac de Aldenardo cum uno monacho professore domus sue sc. fratre Petro de Casleto in Flandria et donato eiusdem domus Simone Huvettere de Gandavo insimul ad locum istum sed alii priores cum suis fratribus ipsa nocte permanserunt Bruxelles aut circa quia necdum locus plene paratus fuerat tam quo ad cellas quam etiam quo ad cameras pro tantis simul hospitandis cum famulis equis etc. quia magnam habuerunt patientiam tam quo ad cellas quodammodo adhuc humides in argillatura et aliis necessariis in cella requi/

2. Over Arnold Kaman als leerling te Leuven, zie infra. De kroniek van Herne zegt over Gaspar van der Stockt, LAMALLE, Chronique..., 61: "...qui erat magister artium ante ingressum ordinis promotus Lovanii in pedagogio porcensi".

3. E.REUSENS, Promotions de la faculté des arts de l'université de Louvain, ASHB., I, 409:30 April 1435.

Visitator Jacob Rubs bracht een convers uit het Brugse klooster Jan Collaert mede(1).

Op 7 September werd plechtig de koordienst ingezet en werden de verschillende officialiales aangesteld(2).

~~Het generaal kapittel had aan de commissarissen slechts de vol-~~
Voor de incorporatie van het convent nam een rector het gerag waar
~~macht verleend een rector voor de nieuwe stichting te benoemen, in~~
in het klooster
~~plaats van een prior; deze zou pas aangesteld worden na de incorpo-~~
~~ratie van het convent in de Orde(3).~~ De stadmagistraat had voor dit
 ambt prior Hendrik op het oog, die hun best bekend was. Na ruggespraak
 met de beide andere prioren, stuurden de wethouders een ^lode naar de
Grande Chartreuse met brieven van de Stad en van de twee ^mcomissaris-
 sen om de aanstelling van Hendrik van Loen tot rector te verkrijgen(4).
 Op 7 September was hierover nog geen bericht ontvangen. Daarom werd

1. VOET-TOURNEUR, f.28v: *Die ergo sequenti bene mane venerunt hic alii priores cum fratribus sc Prior Anteverpie Arnoldus de Helmont cum fratre suo monacho professo sue domus Nicolao videlicet de Harlem etia promoti in artibus Lovanii. Et prior domus Leodii dominus Jacobus Gruytrode cum uno monacho domus sue professo Joanne de Elisia in terra Leodiensi. Prior autem Distensis quia propter aliqua necessaria occurrentia in persona propria venire non poterat sc dominus Cornelius misi cum prefato priore Leodiensi fratrem suum Cornelium Block de Tolnis in Zeelandia professum eiusdem domus Distensis cum fratre Joanne Coese nato de Diest eiusdem domus de Zeelem donato. Et prior Gandavi domnus Jacobus Rubs principalis tunc visitator huius provincie cum fratre Joanne Collaert converso domus Brugensis.*"

2. VOET-TOURNEUR, f.29.

3. ARA, Kerk.arch., Chartarium Scheut, 11570, 329: "...rectorem quoque pro inicio loco prioris ceterosque officarios dicte nove plantationi congruentes constituere valeatis."

4. VOET-TOURNEUR, f.27v: "Item circa idem tempus tractatum fuit inter deputatos oppidi et priores Antverpie et Gandavi ignorante priore Capelle quod idem Prior Capelle fieret Rector huius nove plantationis et absolveretur a prioratu domus Capelle propter quod ad instantiam oppidi duo Priores Antverpie et Gandavi miserunt certum nuntium ad patrem Cartusie cum certis literis eiusdem oppidi et priorum pro eodem negocio impetrando..."

Arnold Karman voorlopig overste als Vicarius. Naast hem stond Nicolaas van Haarlem, de procurator, en Jaspar als sacrista. Cornelius Block en Petrus van Kassel vervulden de rol van cantores, Jan de Elisia die van infirmarius. De convers, Jan Collaert, en de donaat Jan Coese zouden werk hebben met de keuken en de voedselvoorziening, terwijl Simon Huvettere ^{als} ~~tot~~ portarius werd aangesteld(1).

Enkele weken later, tijdens de Septembermarkt te Antwerpen, en terwijl de prioren in het Sint Katharinaklooster ^{aldaar} ~~Aier-stad~~ vergaderden, kwam de bode uit de Grande Chartreuse terug met het ontslag van Hendrik van Loen als ~~prior~~ prior van Herne en zijn aanstelling tot rector van O.L.Vrouw van Gratie te Scheut(2). ~~Het eeuvent te Herne zou einde September Arnold Karman tot prior kiezen~~, en in zijn plaats ^{keerde terug naar Herne als prior} werd Jan Baelen, eveneens magister artium(3), vicarius te Scheut(4).

Nog hetzelfde jaar werd door Jan Cambier en Egidius van Dielbeke het beheer van het genadeoord overgedragen aan de prior en de

1. VOET-TOURNEUR, f.28.

2. ID., f.29v. "Cum autem predicti commissarii et alii patres et priores huius provincie essent congregati in nundinis Antverpiensibus in domo ordinis et sederent ad mensam venit nuncius qui missus fuit a dictis commissariis...et apportavit a priore Cartusie et domo eius absolutionem domni Henrici de Loen a prioratu domus Capelle et institutionem ~~dem~~ ipsius in rectorem huius nove domus..."

3. LAMALLE, Chronique..., 76: "Ante ingressum ordinis fuit magister artium in Porco, bene versatus, promotus cum D. Arnoldo..."

4. VOET-TOURNEUR, f.29v. "Post fratrum vota in fine septembris patebat et fuit electus in priorem domus Capelle frater Arnoldus professor eiusdem domus, pro tunc actu Vicarius domus nostre Dne de Gratie. Revertentes autem dicti commissarii ac visitatores de domo Capelle ad domum gratiae duxerunt secum fratrem Joannem Balen monachum professum eiusdem domus Capelle..."

procurator van de kartuis(1). Dit was de uitvoering van de overeenkomst van 14 October 1456. Daarmee kwam dan ook de verplichting, zorg te dragen dat dagelijks in de Q.L. Vrouw-kapel een H. Mis werd opgedragen door een monnik of een andere priester(2).

De ~~voertdurende~~ ~~bedevaarten~~ die de kapel bezochten stelden het jonge convent voor het eerste probleem: ~~het kleesterslot van de kartuisers~~ ^{ordestatuten} ~~verbood~~, namelijk vrouwen in de kloosterkerk toe te laten. ~~De monniken hadden dan ook al speedig~~ ^{werd} ~~een muur opgetrokken,~~ die ~~het~~ koor ~~aan~~ de Oostzijde der kapel scheidde, ~~dat wil zeggen~~ van het ~~gedeelte~~ dat voor het volk open bleef(3). Zij behielden echter het recht, ook in dit gedeelte Mis te lezen(4).

1. VOET-TOURNEUR, f. 30r-v. "Item in profesto circumcissionis domini anno predicto sc ultima Decembris de consilio et dispositione amicorum cepit Rector huius domas primo recipere ea que a populo apportabantur in anteriuri Capella nre dne de Gratia. Et eodem die recepit idem Rector presentibus Magistris Adriano Dullaert secretario oppidi Bruxellensis Joanne Cambier et Egidio de Dielbeke rectoribus eiusdem Capelle...vii libros vi sch. gr. br. Et sic deinceps rector et priores sequentes a apportu ad se receperunt."

2. ARA, Kerk.arch., 11589, f. III. "Item dat tvoirs godshuys oic voirtaen ewelic gehouden sal syn ende bliven huer voirs. capelle van onser liever vrouwen van graciens tamelic te houdene van allen noorliken refectien...ende tot dien oic op hueren cost besorgen dat emmers voir dit naeste jaer alle dage eene messe inder voirs. capelle van onser liever vrouwen gedaen worden..."

3. VOET-TOURNEUR, f. 29r-v. "Cum autem predicta Capella Beate Virginis et aliud edificium per quod dicta capella fuit prolongata pro futuris fratribus essent consecrata ut prefertur dicti commissarii ordinis considerantes quod non conveniet quod fratres deberent commiseri cum communi populi qui quotidie veniebat ad visitandum nram Dnam de Gratia in dicta Capella requisierunt ut dicta Capella et prefatum novum edificium pro prolongatione eius eidem annexum muro intermediente distingueretur non ad alienandum partem capelle a monasterio sed totam utriusque structuram in duas portiones dividendo ut sc fratres essent segregati et clausi..."

4. ARA, Kerk.arch., 11594: Rector Hendrik vraagt aan het generaal kapittel: "Infrascriptas licentias Rector domus gratie marie prope Bruxellam petit sibi humiliter concedi:...Item quod ad honorandum capella nostre domine que est in orientali parte ecclesie nostre eciam sub

~~Hetzelfde zou plaats hebben met de~~ kleine kapel, die in de lente van 1457 aan de Noordkant van het kerkje gebouwd werd ~~op de plaats die bestemd was voor het kerkhof,~~ ^{of een gedeelte van} ~~Deze lag eerst binnen het slot.~~ ^{werd na korten tijd ook buiten slot.} ~~Zaar men achter de~~ opdringerige hofdames niet kon verhinderen ook daar een kijkje te nemen ~~(7) vreegen de monniken aan de visitatoren ook deze kapel buiten slot te verklaren(1).~~

Het nieuwe klooster trok inderdaad de aandacht van de hertogen en hun hofhouding. Op 30 October 1456 vereerden Filips de Goede, Karel, graaf van Charolais, en de Dauphin van Frankrijk, Lodewijk, het met hun aanwezigheid. Zij waren ~~er~~ gekomen op aansporen van de Amman, die eveneens aanwezig was(2). ^{Bij deze} ~~Van de~~ gelegenheid ~~werd ge-~~

sub eodem tecto sed extra septa pro desiderio opidi bruxellensis ac communis populi oblaciones suas ex devotione ibidem cotidie deferentis Rector, vicarius et procurator possent interdum in ea celebrare et missas ordinis in privato dicendas dum cursus eos tangit ibidem persolvere. -Concedimus,.

1. ARA, Ibid., vraag aan de visitatoren: "Quia plures mulieres presertim nobiles, utpote interea domina de saerloys cum eius sorore ac aliis mulieribus nobilibus suis; inter ea soror eius antedicta seorsum cum suis, interea Domina de Cerny filia principis nostri, interea domina de Archy, interea domina de Croy, intera uxor domini ammani bruxellensis ac eius filia ac alia seculares sepe visitantes capellam anteriorem nostre domne de gratia. Ingerunt se oportune et importune ac quadam animositate ad ingrediendam parvan capellam seu eratorium anteriori capelle collateraliter annexum ita quod Hermannus custos capelle non potest eas ab ingressu prohibere, ymo nec audet repugnare. Ideo ad evitandum illarum indignacionem et potentem animositatem quam aliquociens incurri quoniam aliquas ex predictis feci exire personaliter., vraagt de rector de kapel buiten slot te verklaren met toelating er vrij de H.M.I.s te mogen lezen, wat beaamd wordt.

2. Dit bezoek had plaats volgens VOET-TOURNEUR, f. 30 "procurante hoc precipue domno Joanne de Angia domino de Kestergate..." op 30 Oct. ARA, Kerk.arch., 11589: alsoe wij opten dach van heden datum des briefs inder geselschaps van mijnen heren den Delphijn van Niennis ende oic met ons hebbende onsen geminden enigen soen den greve van Charolais gecommen zijn geweest in onsen nuwen godshuyse vanden Chartroisen..."

718

~~bruik~~ ^{werd} ~~gemaakt~~ om de aandacht van de ~~sp~~ ^{gevestigd} ~~pinen~~ te vestigen op de grote kosten die het aanschaffen van brandstof meebracht, n.l. voor de keuken, de bakkerij, de brouwerij, en ~~meer~~ de kluisen zelf. De Hertog verleende het privilege, jaarlijks met "Bamis" (1 October) 400 ezel-laden hout en 4 kuilen kolen uit het Zoniënwood te betrekken(1). Zo werden de monniken van ^{af} het begin van die zorg ontlast.

3. Het leven in het beginnende convent.

~~/~~ Het is niet gemakkelijk, veel meer te weten ~~/~~ te komen over de levenswijze van de eerste kartuizers te Scheut dan wat in de kleine berichten over de bouw van het klooster en de privileges, die hun geschonken werden, ~~/~~ wordt verhaald en in het voorgaande beschreven werd.

~~De lijst van de initiatores die in 1456 het klooster inzetten bewijst ~~achter~~~~ dat de stichting was toevertrouwd aan hoogstaande mensen.

De betrekkingen van Hendrik van Loen met de Amman van Brussel, met secretaris Dullaert, en later met de stadsmagistraat, waren ongetwijfeld doorslaggevend ~~gewees~~ om hem tot rector van de kartuizerij aan te stellen(2). Zijn eerste hulp, de vicaris Arnold

1. ARA, Kerk. arch., 11589, f. LXIIIV: "onder vast vele gebreken van nootdorsten die de voirseide religieuses nader cleybheyt van hueren fondacien hebben bevonden, dat zij na gelegentheit vander plaetsen meest behoeven versien te wesen van berringen in houte ende colen beide voir huer kockene, backerie ende brouwerie ende voir huer personen in hueren cellen beide bij dage ende bij nachte als hen van node behouft te wermen...dat die selve IIIIc ezeladen houts ende drie cuylen colen nu ter stont voir dit loepende jaer ende voirtaen alle jaire te ~~man~~ bamisse...werden bewesen."

2. Cfr. Supra, blz.

Karman, en diens opvolger, Jan Baelen, waren zijn oudleerlingen in de ~~pedagogia~~ Porcus-pedagogie. Karman was bovendien zijn meest intieme vriend(1). Na enkele weken te Scheut te hebben vertoefd, werd ~~deze laatste~~ ^{hij} tot prior gekozen van Herne, ~~terwijl~~ Nicolaas van Harlem ^{werd later} ~~tot~~ prior te Utrecht(1458) ⁽¹⁾ Jan Baelen ~~prior~~ te Zeelhem(1459)(2). ~~en~~ ^{wind} Jaspar van der Stockt tot prior van Herne gekozen ~~zou werden~~, nadat hij eerst nog de stichting te Delft had ingezet(3).

Petrus van Kassel en Jan de Blisia schijnen te Scheut minder uitgeblonken te hebben. De eerste zal terugkeren naar Sint Maartensbos in 1462(5), de tweede, die ziekelijk was, zou reeds in 1458 naar Luik teruggaan, om er enkele jaren later te sterven. Hij liet echter een goede indruk na bij de medebroeders, voor wie hij zeer gedienschtig

-
1. VOET-TOURNEUR, f. 47r. "Quem (Henricum) dilexit (Arnoldus) tenerime et merito quia fere L annis singulare conversationem habuerunt ad invicem tam in seculo quam in ordine. Ipse enim pater Henricus fuit Magister et pedagogista prioris Arnoldi Lovanii in pedagogia Porci. Et ipsum pre omnibus scholaribus in singularem et quodammodo familiarum gratiam adoptavit et pro famulo seu socio secum etiam ad loca secreta duxit. Postmodum pater Henricus monachus factus in domo Capelle eundem patrem Arnodum Carreman tunc scholas regentem in Geraldimontem induxit ad ordinem. Et quum per eum incepta est ista domus ipsum duxit..."
 2. ID., f. 32v. "Item eodem anno circa Nativitatis beate Marie virginis fr. Nicolaus de Harlem monachus professus domus Antverpie hic de primis sex missis et primus procurator huius domus electus fuit in priorem domus Traiecti..."
 3. ID., f. 44v. "Anno lxx circa initium Maii pro inchoatione domus ordinis in Delft missi sunt duo de hac domo sc frater Jaspar procurator pro tunc huius domus sed professus domus Capelle..."
 4. LAMALLE, Chronique..., 58-59 en 84. "Anno igitur praedicto 82 absolute priore huius domus...electus fuit tunc in priorem domus huius dominus Isapar professus huius domus, qui tunc erat prior in Delft..."
 5. VOET-TOURNEUR, f. 40r. "Item eodem tempore et anno (lxii) frater Petrus de Casleto professus domus silve s. Matini iuxta Geraldimontem reversus est ad domum professionis sue..."

was(1).

Hoewel de besten uit de ordeprovincie bijeengeroepen waren, moet het leven zwaar geweest zijn voor het kleine groepje monniken. Het is dan ook niet te verwonderen, dat rector Hendrik in 1457, nog vóór de incorporatie, aan het generale kapittel de toelating vraagde, het aantal monniken te verhogen, zo de fondsen het enigszins toelaten(2).

De zorg van de eerste jaren ^{betrof} ~~was~~ grotendeels in de materiele uitbouw van het domein. De omliggende gronden te Scheut moesten aangekocht worden, vooreerst om de kloostergebouwen op te richten, daarna "ten volbringene van hueren voirs. begrepene bivange ende cirkele des selfs godshuys ende oic anders ter hueren noetliken gerieve"(3).

Dit bracht veel onderhandelingen mede, vooral ~~van wege het~~ ^{om}feit, dat men nog niet ingeburgerd was in het nieuwe milieu. Daarom vragen de rector en de procurator de toelating om, waar het nodig blijkt, met de vrienden van het huis te eten. Dit werd aan

1. VOET-TOURNEUR, f. 31v/ "Item frater Joannes de Blisia monachus domus Leodii quia ex infirmitate nequivit suffere onus domus aut etiam aeris husius inclinatus ad Ydorpesim reversus fuit circa festum Pentecostes ad domum sue professionis...qui fuit bonus monachus et multum adiutorius in omnibus..."

2. ARA, Kerk.arch., 11594: "Rector domus gratie beate marie prope Bruxellam petit sibi humiliter concedi...Item quia nova nostra plantacio cotidie prosperatur et gratia dei amplius prosperabitur... videtur ut si per devocionem populi cresceret possessiones ac redditus monasteri nostri possemus assumere aliquos novicios iuxta quantitatem possessionem attento quod sumus numero pauci. - Concedimus."

3. ARA, Kerk.arch., 11589, f. lxxxviii.

de prior van Gent overgelaten(1).

Naast deze uiterlijke bedrijvigheid werd ook de binnenkloosterlijke activiteit geregeld. ~~Over de~~ ^{wordt de} scriptoriumarbeid ~~zullen wij het~~ ter gelegener plaatse ^{behandeld} ~~hebben~~. Men bemoeide zich eerst met een kleine aanpassing van de feestkalender der liturgie: de feesten van sint Katharina en sint Barbara zouden met meer plechtigheid gevierd worden, zoals dit in alle huizen van de Nederlandse ordeprovincie plaats had om wille van de devotie die in deze streken voor genoemde heiligen heerste(2) .

Naast de ^{gaer}diensden die de kartaizers aan de stad Brussel beloofd hadden, ~~hadde~~ ^{namen} zij de verplichting op zich ~~genomen~~, elke Zondag in de conventuele mis een oratie voor de bisschop van Kamerijk in te lassen als prijs voor de toelating ^{tot consecratie} ~~die deze prelaat had~~ ^{van} ~~verleend de~~ kapel te laten consecreren(3).

1. ARA, Kerk.arch., 11594: "Item quia nova plantatio plurimis indiget fomentis et amicis petit idem rector ut ipse et procurator cum amicis domus ac honestis personis secularibus quibus cum honestate aut evidenti utilitate aut vitanda indignatione vix poterit denegare interdum poterunt manducare, iuxta discretionem prioris Gandavi, conditionem populi ac personarum pro domus utilitate cognoscentis. - Committimus priori Gandavi.

2. ARA, Kerk.arch., 11594: "Item ut festum beate Katarine quod in partibus nobis circumquaque vicinis est valde celebre et eciam in omnibus domibus ordinis provincie nostre aut fere possemus cum capitulo et cum proprio oratione totumque officium residuum sicut in festo beate agathe. Etiam et festum beate barbare virginis cum tribus lectionibus deinceps celebrare. -Concedimus.,

3. ARA, Kerk.arch., ibid.: "Reverende Pater scire dignetur Reverentia vestra quod Reverendus Dominus Episcopus Cameracensis antequam vellei consentire in dedicationem Capelle domui nostre contique ac in eius fundatione magnam petit pecuniarum summam. Deinde vero de Opido nobiles viri hoc in commodum vitare ~~xxx~~ satagentes instantius eum rogaverunt ac ut animum eius ad ipsorum desiderium citius inclinarent unam orationem sive collectam quam finaliter petit perpetuis temporibus in dominicis pro eo dicendam a nobis prius quam venissemus aut desuper interrogati essemus promiserunt. Hanc promissionem hac-

De vroegere voorwaarde van 14 prebenden om geïncorporeerd te worden was in de stichtingsacte van 14 October 1456 weggelaten. Het jonge convent werd ~~aan ook reeds~~ in 1458 geïncorporeerd, misschien wel om sterker te ~~kunnen~~ staan in de twist ~~kunnen~~ met het kapittel van Anderlecht, ~~die in dat jaar acuut was geworden~~. Het generaal kapittel gaf het de titel van domus nostre Domine de Gratia. Rector Hendrik van Loen werd tot eerste prior aangesteld(1).

(Hiermede was dus ook de benaming van het klooster officieel vastgelegd. Tot ^{dan toe} ~~aan het generaal kapittel~~ was er ~~namelijk~~ een ~~zekere~~ speling gelaten, want ^{Te} Scheut zelf werd de naam domus gratie beate Marie gebezigd(2); het kapittel ^{maakte} ~~meet~~ aan die verscheidenheid een einde ⁽³⁾ ~~maakte~~. De geschiedschrijver van het klooster, prior Voet heeft dit alles tot een wonder door O.L.Vrouw van Gratia geworcht opgeschreefd(3).

tenus observavimus et ut in futurum perpetuis temporibus observare nobis liceat auctoritate generalis Capituli concedi humiliter Reverende Pater exposcimus. - Nos diffinitores capituli generalis concedimus predictam promissionem fore perpetuis temporibus observandam. Datum Cartusie sedente nostro Capitulo generali die xvi Maii anno MCCCCLCII cum impressione sigilli domus Cartusie in testimonium premissorum.

1. VOET-TOURNEUR, f. 32v. Novam plantationem prope Bruxellam certis et honestis respectibus et pro favore eiusdem ordini nostro incorporamus et domum nostre Domine de Gratia appellari volumus. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Et preficimus in priorem dicte domus dominum Henricum rectorem eiusdem.

2. Als bibliotheekboek in een klein cartularium uit 1457, ARA, 11588, f. lv.: Codex iste pertinet domui gratie beate marie iuxta bruxellam ordinis carthusiensis Cameracensis dyocesis scriptus 1457. ARA, Kerk. arch., 11494 Inscriptus licentias Rector domus gratie beate marie prope Bruxellam petit...

3. VOET-TOURNEUR, f. 12v. ...predicta imago beate Virginis dicto trunco inclusa nostra Domina de Gratia apud omnes communiter est nuncupata..

E. Het akkoord met het kapittel van Anderlecht.

Bij de kerkwijding te Scheut, op 8 September 1455, had men het geschil tussen de karthuizercomissarissen en het kapittel van Anderlecht verdaagd, niet opgelost. Het duurde niet lang of de kapitularen zonden een nota naar het klooster waarin zij hun standpunt uiteenzetten. Volgens hen moest het nieuwe klooster afhankelijk blijven van de Sint-Pieterscollegiale, die de ecclesia matrix was. Om deze afhankelijkheid nog meer te accentueren, eisten zij dat de prior, of de procurator van de kartuizerij elk jaar zou deelnemen aan de kerkelijke plechtigheid op het kerkwijdingsfeest van de collegiale(2). Bovendien maakten zij aanspraak op de funeralia (punten 2,3,4), de offergaven (punt 5), de tienden (punten 7,8,11,12), de kerkelijke beneficia (punten 9,10) en wilden beletten, dat in de kapel andere sacramenten dan de H.Communie werden toegediend(punt 6).

et sub tali appellatione domus hec ordini Cartusiensi incorporata et ab ordine recepta etiam non sine miraculo ut sequitur. Cum enim domus ista in Capitulo generali apud maiorem Cartusiam ordini esset incorporanda magna fuit hesitatio de eius intitulatione eo quod dum diversi super eius nominatione diversimodo scripsissent ad capitulum ...quasi sancto spiritu inspiratum et nostra domina cooperante capitulum unanimiter ordinavit quod domus ista per totum ordinem nominaretur domus nostre Domine de gratia iuxta Bruxellas."/

1. VOET-TOURNEUR, f.25. cfr. supra.

2. ARA, Kerk.arch., 11602 is een bundel waar verschillende ongedateerde en ongetekende nota's verzameld werden in betrekking met het akkoord. Eén is zeker van de hand van rector Hendrik van Loen. Men heeft hier ook de oorspronkelijke eisen van het kapittel. Het eerste punt is als volgt: "Primo quod in signum quod monasterium ibidem novo fundatum filia sit ecclesie prefate anderlechtensis et infra eius metas et limites constitutum comparebit singulis annis unus dictorum fratrum Prior aut procurator ad prefatam ecclesiam anderlechtensem ibi que misse magne intererit usque ad finem eiusdem in die dedicationis eiusdem ecclesie".

of. nog

Naar aanleiding van die nota stelde prior Hendrik van Loen, waarschijnlijk ^{er} ~~na~~ vóór de komst ~~van de komst~~ van de monniken te Scheut, een memorie op, waarin hij, naast een korte weerlegging van de aanspraken der kapittelheren, de principen uiteenzette, die volgens hem tot een ~~Oplossing~~ oplossing moesten leiden(1).

Hij achtte het redelijk, dat men naar een overeenkomst zocht in de lijn van ^{gelijkaardige} ~~oergelyke~~ akkoorden door kartuizerkloosters afgesloten. De kanunniken van Anderlecht zullen zich aan voorwaarden willen onderwerpen welke door andere personen, - die voor hen, wat godsvrucht, leer en goeden naam niet behoeven onder te doen, - zijn aanvaard(2).

Kan men op deze wijze niet tot een vergelijk komen, dan moet de stad Brussel, als stichtster van het klooster te Anderlecht, haar gezag laten gelden, om voor haar klooster dezelve vrijheid en privileges op te eisen, die de andere ordeklousters bezitten(3). Dit was immers ook uitgestippeld als voorwaarde bij de stichting(4).

1. ARA, Kerk.arch., 11602, in voornoemde bundel.

2. Ibid.: "Videtur rationi consonum primo quod offeratur capitulo Anderlectensi una forma compositionis iusta et rationabili sumpta ex compositionibus aliarum domorum huius provincie vel alterius. Cui forme sic presentate Capitulum prefatum merito debet consentire quatenus amore Dei et favore ordinis cartusiensis iisdem articulis sint contenti sicut et ceteri pie fuerunt qui auctoritate, fama atque doctrina non inferius habiti sunt".

3. Ibid.: "In casu quo Capitulum prefatum nondum avisatum fuerit in talem formam consentire, debet tunc opidum Bruxellense insigne et famosum cum zelatoribus ceteris ordinis ad hoc laborare et ad effectum omnino deducere ut domus eorum gaudeat eadem libertate et privilegiis."

4. ARA, Kerk.arch., 11594: Het zevende van de 14 voorwaarden tot de stichting: dat het klooster zou geïncorporeerd worden "ordini predicto eisdem privilegiis, constitutionibus et ordinationibus gaudere faciendo quibus cetera domus ordinis gaudent."

De kartuizers stelden zich op een zeer strikt standpunt: vermits het onze bedoeling is, God in vrede te dienen, kan de orde ons klooster niet aanvaarden zolang het in een twist gewikkeld is(1). Het is nog beter geen monniken te zenden, ja zelfs de stichting op te geven, dan de r~~h~~eten te schaden door een nadelige onderwerping(2). Wanneer Hendrik van Loen dan zeer beknopt de eisen uiteenzet, beroept hij zich nogmaals op vroegere voorbeelden en herinnert hij aan het akkoord dat getroffen werd tussen de Pieter-Pot-abdij en het O.L.Vrouwkapittel te Antwerpen door bemiddeling van Gijbert Overdevecht, officiaal van Luik in 1448. Andere bemiddelaars bij deze overeenkomst waren Jan Roelofs, officiaal van Kamerijk, Petrus de Thimo, ⁱⁿ zijn hoedanigheid van advocaat bij de raad van Brabant, en Alexander van Bebringen, plebaan van Sint Goedele(3). Misschien heeft dit akkoord de ^{gedachte in} ~~idee~~ gegeven beroep te doen op de stadspensionaris Petrus de Thimo, ^{de mogelijkheid hiertoe werd gegeven door het} ~~want toen het kartuizerklooster in 1458 toech~~ ^{generaal kapittel van 1458, dat vóórstaande met de keuze van een bemiddelaar} ~~geïncorporeerd werd, gaf hetzelfde generaal kapittel de toestemming~~ ~~ming~~ ~~dat men te Schout een bemiddelaar mocht kiezen, die te~~

1. ARA, Kerk.arch., 11602: "Ordo non consenserit recipere novas domos involutas litigiis. Ideo videtur quod domini fundatores monasterii noviter fundandi in parochia sancti Petri Anderlectensis deberent pacificare et concordare cum domino decano et curato dicte ecclesie..."

2. IA, 11602: "Si capitulum prefatum opdidum Bruxelliense audire distulerit videtur tunc consultum quod persone ordinis non mittuntur quoadusque domini de Capitulo acquieverunt quia non est nostre institutionem lites acceptare sed in pace domino Deo servire. Nec obstat submissis facta que est amicabile nec restrictiva ad penam, et si ad penam illa esset forte desertio domus que est potius sustinenda quam notabili preiudicione ordini in suis privilegiis.

3. ANTWERPEN, Stadsarchief, Pieter Potabdij, Fleris BRIMS,
Antwerpen onder de Boergondische hertogen? Geestelijke orde.

~~tevens aanvaardbaar was voor de kapittelheren(1). Hierop besleet men zich te richten tot de stadadvokaat.~~

Op 30 Juni 1458 begaven de afgevaardigden van het kapittel en van het kartuizerconvent zich naar het huis van Petrus de Thimo, waar, in bijzijn van twee getuigen, Eligius Ysschot en Jan de Thimo, de beide partijen zich onderwierpen aan het oordeel van de ^{advocaat} ~~bemiddelaar~~, ^{waar} ~~Hiervan werd~~ acte ~~opgesteld~~ ~~tenzelfde huize~~. De curatus van Anderlecht, Conrardus van Leuven, die bij de afvaardiging niet tegenwoordig was, betuigde op 24 Juli 1458 in een bijzonder ~~afgelegde~~ verklaring zijn goedkeuring met de overeenkomst. Bij het definitief ^{het} ~~afsluiten~~ ^{zich} van het akkoord ~~zeu~~ hij bij procuratie van 20 Augustus vertegenwoordigd ^{en} ~~werden~~ door kanunnik Siger de Borger(2). De overige kapittelheren waren Jan Repelhorst, Petrus de Thimo, en Petrus Maillard, terwijl het klooster door de prior, en Jaspas van der Stoet als procurator vertegenwoordigd was. De bijeenkomst had weer plaats ten huize van de stadspensionaris Petrus de Thimo op 21 Augustus 1459. De daar voorgestelde oplossing moest de beide extreme stellingen verzoenen(3).

1. VOET-TOURNEUR, f. 32v. Frater Franciscus humilis Prior maioris domus Cartusie ceterique diffinitores capituli generalis ordinis Cartusienensis. Dilecto in Christo Patri Priori domus Dne de Gra prope Bruxellam eiusdem ordinis salutem et per obedientiam meritum premium consequi sempiternum. Cum intelleximus vos nondum habere finem controverie que inter dominos de capitulo ecclesie Anderlechtensis atque curatus et domum vestram vertitur. Concedimus vobis ut vos ac domum vestram obligare possitis ad aliquod promissum subeundum cum sondilio amicorum domus ut per hoc convenientiori uc aptiori modo domum vestram exonerare/possitis ab impetitionibus vobis obiectis..."

2. ARA, Kerk.arch., 19319: Volmacht van Koëraad van Leuven aan Siger Borgher en Arnold Volkaert.

3. ARA, Kerk.arch. nr 11603 en Kapittelarchief in Erasmushuis te Anderlecht, nr 7, Confederatio VII Capitulorum. Het eerste is een copie in libellus-vorm in lederen band. Het tweede een gezegelde oorkonde.

Het uitgangspunt was nu niet meer de afhankelijkheid van het convent te Scheut van de collegiaal te Anderlecht, want dit had ^{hiel} geen steek in ^{geen} verband met de exemptie ~~die~~ de orde bezat, maar wel de eerbied die aan de kapittelkerk moest worden bewezen. Daarom werd het feest van Sint Pieter's-banden met bijzondere plechtigheid (12 lessen) ingelast in de kalender van het convent, evenals dat van Sint Guido met drie lessen. De monniken zouden geen deel moeten nemen aan de dienst op de dedicatio ecclesie - dit paste niet voor hen, - maar zij zouden op uitnodiging elk jaar éénmaal de kapittelvergadering bijwonen(1).

In het klooster, of in de genadekapel zullen geen kerkelijke beneficia gesticht worden, tenzij met toelating van het kapittel en met beurtelings begevingsrecht (punt 2). Nauwkeurig wordt ook de ~~xxxx~~ sacramentenbediening omschreven, waarvoor de familiars zonder geloften onder de pastoor van Anderlecht ressorteren(punt 3). Nauwkeuriger nog is het begrafenisrecht bepaald voor monniken, voor parochianen van Anderlecht, voor familiars en gasten van het klooster en voor vreemdelingen. Waar de parochie rechten heeft over de dode, wordt een canonica pars, namelijk een vierde deel, afgestaan aan de kerk van Anderlecht(punten 4,5,6,7,8,9, 10). De offergelden komen volledig ten goede van het klooster, behalve deze van de vier grote hoogdagen van het jaar. Hierin volgt men het ~~ak~~koord van de Pieter-Pot~~ab~~bdij met het kapittel van O.L.Vrouw te Antwerpen(punt 11). ~~Nechtange~~ ^{Deze vier} worden ~~er neg een~~ ^{hier vermeerderd} ~~en~~ ^{van de} tiental feestdagen ~~bijgevoegd~~ ^{en} ~~en de offergaven van de Zondags~~ ^{die} ~~die~~ ^{met} ~~gegeven~~ ^{schonken} worden tijdens de bediening van de priester, de H. Mis of "sub stola".

met giften, die

zie nota volg. blz.

De gronden waarop de gebouwen opgericht worden, de hovingen binnen de muren van het klooster, evenals de veestapel binnen de omheining, zijn vrij van tienden (punt 12). Voor de nieuw ontgonnen gronden worden tienden betaald zoals tevoren. Maar over het ganse domein zullen 9 bunders mogen aangeduid worden die tiendenvrij zijn (punt 13).

Het akkoord, dat sterk afweek van de oorspronkelijke eisen, betekende het einde van een jarenlange rivaliteit tussen het kapittel en de nieuwe kartuis. Het was ten slotte de erkenning van de stichting door de kerkelijke instantie waaronder Scheut ressorteerde.

1. ARA, Kerk.arch., nr 11603: punt 1 "ob honorem Dei et sancti Petri principis apostolarum patroni supradicte ecclesie anderlechtensis et ob reverentia eiusdem ecclesie infra cuius parochia ipsorum monasterium consistit...wordt het feest van St. Pietersbanden en St. Guido ingesteld...